Пралетарыі ўсіх краін, яднайцеся!

ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА

ОРГАН ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА СОВЕЦКІХ ПІСЬМЕННІКАЎ БССР І УПРАЎЛЕННЯ ПА СПРАВАХ МАСТАЦТВАЎ ПРЫ СНК БССР

№ 1 (500) | Субота 4 студзеня 1941 года | Цана 20 кап.

Рыхтавацца да 25-годдзя Вялікага Кастрычніка

У кастрычніку 1917 года пачалася новая эра ў жыцці чалавецтва—эра соцыялізма. Кастрычніцкая рэволюцыя «азначае карэнны паварот у сусветнай гісторыі чалавецтва ад старога, капіталістычнага, свету да новага, соцыялістычнага, свету» (Сталін).

З дня сусветна-гістарычнай даты Вялікай Кастрычніцкай соцыялістычнай рэволюцыі пачынаецца новая гісторыя чалавецтва.

«Кастрычніцкая рэволюцыя выдатна, перш за ўсё, тым, што яна прарвала фронт сусветнага імперыялізма, нізрынула імперыялістычную буржуазію ў адной з самых вялікіх капіталістычных краін і паставіла на чале ўлады соцыялістычны пролетарыят.

...Кастрычніцкая рэволюцыя адкрыла новую эпоху, эпоху пролетарскіх рэволюцый у краінах імперыялізма» (Сталін).

І цяпер, як і напярэдадні кастрычніка 1917 года, капіталістычны свет ахоплен імперыялістычнай вайной. У Еўропе, Азіі і Афрыцы палае пажар новай драпежніцкай вайны. Другая імперыялістычная вайна пагражае разрасціся ў вайну сусветную.

Совецкі Саюз, дзякуючы мудрай палітыцы партыі Леніна—Сталіна, застаўся нейтральным, прадаўжае мірную творчую працу. Комуністычная партыя ўпэўнена вядзе 193-мільённы совецкі народ па шляху к комунізму, з кожным годам дасягаючы ўсё новых і новых перамог соцыялістычнай прамысловасці і сельскай гаспадаркі, навукі і тэхнікі, літаратуры і мастацтва.

Да ўсенароднага свята, калі гераічны совецкі народ разам з усім прагрэсіўным чалавецтвам свету будзе адзначаць 25-годдзе Вялікай Кастрычніцкай соцыялістычнай рэволюцыі, засталося менш двух год. Тэрмін зусім не вялікі, каб стварыць капітальныя творы, у якіх былі-б ўслаўлены гераічныя справы совецкага народа.

Совецкае мастацтва, совецкая літаратура, дзякуючы правільнаму правядзенню ленінска-сталінскай нацыянальнай палітыкі, дасягнулі выключных поспехаў, спеласці і росквіту. Сведчаннем гэтага з'яўляюцца бліскуча прайшоўшыя дэкады мастацтваў народаў Совецкага Саюза, дэкада беларускага мастацтва ў Маскве і арганізаваная да 23-годдзя Кастрычніка мастацкая выстаўка «Ленін і Сталін—арганізатары БССР», дзе нашы мастакі паказалі сваё майстэрства. Пісьменнікамі створан рад хвалюючых высокамастацкіх твораў, якія дапамагаюць нашай партыі ў справе будаўніцтва соцыялізма, выхоўваюць у масах совецкі патрыятызм, любоў да комуністычнай партыі, да правадыра народаў СССР і працоўных усяго свету таварыша Сталіна.

Перамогі совецкага мастацтва і совецкай літаратуры велізарнейшыя. Але задаволіцца імі мы не можам. Комуністычная партыя паставіла задачу стварэння класічнага совецкага мастацтва, паказу ў літаратуры станоўчага вобраза большэвіка, будаўніка новага комуністычнага грамадства,—задачу стварэння такіх твораў, якія-б дапамагалі нашай партыі ў справе зжывання перажыткаў капіталізма ў быту і свядомасці людзей, паказу ў літаратуры і мастацтве выхаваных партыяй новых людзей, якія не шкадуючы сіл, а калі патрэбна і жыцця, аддадуць каплю за капляй сваю кроў за комунізм.

Найвялікшыя падзеі ў жыцці беларускага народа чакаюць свайго адлюстравання мастакамі слова, кісці, музыкі. Гэта: Кастрычнік на Беларусі, гераічная барацьба ў гады грамадзянскай вайны, індустрыялізацыя краіны, калектывізацыя сельскай гаспадаркі, прыняцце Сталінскай Канстытуцыі, з'яднанне беларускага народа. Партыя Леніна—Сталіна пасылала ў Беларусь сваіх лепшых сыноў: Фрунзе, Орджанікідзе, Кагановіча, Свердлава, Калініна, Варашылава, якія арганізавалі КП(б)Б, дапамагалі ў справе яе большэвізацыі, у справе будаўніцтва соцыялізма. Беларускі народ мае гераічнае мінулае. Усё гэта трэба паказаць у літаратуры і мастацтве. Народ чакае ад пісьменнікаў і ў першую чаргу ад такіх выдатных майстраў мастацкага слова, як Янка Купала, Якуб Колас, Змітрок Бядуля новых твораў высокай ідэйна-мастацкай якасці, у якіх была-б паказана гераічная барацьба шырокіх працоўных мас за пабудову соцыялізма.

З усіх працаўнікоў мастацтва Беларускай ССР толькі мастакі пачалі работу па падрыхтоўцы да 25 гадавіны Вялікай Кастрычніцкай соцыялістычнай рэволюцыі. Сход мастакоў адбыўся пры ўдзеле сакратара ЦК КП(б)Б тав. Кулагіна. Мастакі вызначылі рад канкрэтных мерапрыемстваў па падрыхтоўцы к выстаўкам 1942 года ў Маскве і Мінску.

Упраўленне па справах мастацтваў пры СНК БССР павінна ўзначаліць работу па падрыхтоўцы да 25-годдзя Кастрычніка, замацаваць дасягнутыя поспехі ў сувязі з дэкадай беларускага мастацтва ў Маскве, узначаліць работу па стварэнню совецкай класікі.

За апошні час у нашых тэатрах з'явіліся спектаклі, якія па сваіх ідэйных і мастацкіх якасцях стаяць значна ніжэй дэкадных.

Яркім прыкладам гэтага можа быць пастаноўка ў Мінскім ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга драмтэатры п'есы «Страшны суд». Зніжэнне якасці новых спектакляў характэрна і для некаторых іншых тэатраў (Магілеўскі Дзяржаўны рускі драматычны тэатр, спектакль «Амазонкі»). У пагоні за «касавымі» п'есамі, тэатры часам уключаюць у рэпертуар такія п'есы, якія нічога агульнага не маюць з мастацтвам («Сынішка» ў Магілеўскім тэатры).

Упраўленне не вядзе работы па арганізацыі драматургаў для напісання новых п'ес, лібрэта опер, у якіх была-б паказана гераічная барацьба беларускага народа ў мінулым і сучасным, п'ес і лібрэта опер, дастойных сусветна-гістарычнай даты—25 гадавіны Вялікай Кастрычніцкай соцыялістычнай рэволюцыі.

Пасля дэкады беларускага мастацтва ў Маскве асобныя тэатры, асабліва абласныя і калгасныя, значна аслабілі ўвагу да арыгінальнай драматургіі. Упраўленне па справах мастацтваў пры СНК БССР пусціла гэту справу на самацёк. З беларускіх арыгінальных п'ес ставіцца тэатрамі невялікая колькасць, у той час, калі ёсць п'есы («Бацькаўшчына» Кузьмы Чорнага і інш.) якія заслугоўваюць пастаноўкі. Усё гэта ні ў якой меры не спрыяе стварэнню беларускай совецкай класікі.

Беларускі народ даўно чакае п'ес аб Леніне і Сталіне—арганізатарах БССР. Упраўленне па справах мастацтваў пры СНК БССР павінна ўзначаліць работу пісьменнікаў па стварэнню такіх п'ес. Беларускія совецкія пісьменнікі ўсілах выпаўніць жаданне народа.

Перад кампазітарамі Совецкай Беларусі стаіць задача напісання новых песень, якія-б распяваліся народам, напісання новых опер, сімфоній, якія-б славілі гераічныя справы нашага народа.

Пісьменнікі, кампазітары, мастакі, артысты,—дастойна сустрэнем сусветна-гістарычную дату — 25-годдзе Вялікай Кастрычніцкай соцыялістычнай рэволюцыі. Створым такія творы, якія-б ўслаўлялі гераічныя справы магутнага совецкага народа, мудрай комуністычнай партыі, легендарнай Чырвонай Арміі і Чырвонага Флота,—якія-б услаўлялі вялікую эпоху Леніна—Сталіна.

Конкурс вакалістаў

З 25 па 27 снежня ў Мінску быў праведзен 1-шы тур Усебеларускага конкурса камерных і эстрадных спевакоў.

Да Кастрычніцкай рэволюцыі вакальных конкурсаў, накіраваных на павышэнне музычнай культуры, не праводзілася. Адбываліся конкурсы толькі ў оперных тэатрах для запаўнення вакантных пасад артыстаў хора, аркестра і спевакоў-салістаў.

У совецкай краіне вялікай увагай карыстаюцца ўсе віды мастацтваў, у тым ліку вакальнае, папулярнае ў народзе і вельмі любімае ім.

Некалькі слоў аб вакальным рэпертуары. Што спявалі найбольш відныя прадстаўнікі вакальнага мастацтва да рэволюцыі? Рамансы Блейхмана, Плоткіна і інш. падобных дылетантаў. Творы-ж Баха, Гендэля, Бетховена на канцэртах амаль не выконваліся спевакамі.

Арганізуемыя ў нашай краіне конкурсы, ставячы за ўмову выкананне твораў класічнай музыкальна-вакальнай літаратуры, перш за ўсё выхоўваюць музыкальны густ у спевакоў, а праз іх у шырокіх мас. Совецкім спевакам ад'яўляюцца ўсё большыя і большыя патрабаванні ў авалоданні вакальным майстэрствам. Яны павінны выпрацоўваць у сябе беззаганнае гучанне голасу, валодаць вакальнай тэхнікай у шырокім сэнсе слова (канціленай, рухавасцю, фоўкай і інш.), пры гэтым старанна выконваць усе ўказаныя кампазітарам ...ні і вытрымліваць стыль данага т... Прыстасоўваючыся да гэтых патрабаванняў, журы зрабіла ацэнку выступленняў спевакоў на Усебеларускім конкурсе вакалістаў.

...журы Мінскай вобласці выступала 28 чалавек, з іх 6 мужчын, астатнія жанчыны. Па галасах выступаўшыя дзеляцца такім чынам: 3 барытоны, 3 тэнары, 9 меца-сапрана і 13 сапрана. Зусім не было нізкіх мужчынскіх і жаночых галасоў (басоў і кантральта). Адсутнасць кантральта, на нашу думку, тлумачыцца веяннямі ў вакальнай методыцы, якая высоўвае патрабаванне спявання «на высокай пазіцыі». Імкнучыся высока паставіць голас, педагогі амаль усе жаночыя галасы рабяць высокімі і стараюцца зусім знішчыць нізкія грудныя ноты, замяняючы іх мікстам (змешаны рэгістр), а для кантральта трэба было-б развіваць магчыма паўней грудныя ноты.

Сярод выступаўшых на конкурсе вакалістаў было некалькі вельмі добрых галасоў, якія звярнулі на сябе ўвагу: сапрана Тупчанка, меццо-сапрана Барысенка, тэнары Гарэлік і Альбірт, барытон Васільчанка. Вельмі добрыя галасавыя даныя паказала спявачка з самадзейнасці, дзяўчына 19 год, студэнтка Юрыдычнага інстытута Ціханава (лірыка-каларатурнае сапрана).

Для прэміравання павінны быць выбраны не толькі валодаючыя добрымі галасавымі данымі, але і авалодаўшыя ўсёй складанай вакальнай тэхнікай. Найбольш адпавядаючых гэтым патрабаванням аказалася крыху больш паловы ўсіх удзельнікаў. Журы знайшло магчымым дапусціць да 2-га тура 15 чалавек, з якіх 10—па камерных спевах і 5 эстрадных спевакоў.

Па камерных спевах дапушчаны да 2-га тура Айзенберг, Айзенштэйн, Альбірт, Барысенка, Гарэлік, Пашкова, Сімеонава, Тупчанка, Фёдарава і Фурс. Большая частка гэтых спевакоў і спявачак з'яўляюцца выхаванцамі Дзяржаўнай кансерваторыі БССР. З артыстаў эстрады дапушчаны к 2-му туру: Градава, Кап, Плоткіна, Сяргеева і Ціханава.

У другім туры павінны прыняць удзел спевакі з іншых абласцей БССР і к канцу яго высветляцца пераможцы конкурса.

Праф. П. ЦІХАНАЎ.

Вялікі пролетарскі пісьменнік А. М. Горкі быў прыяцелем бацькі беларускага паэта Максіма Багдановіча і трымаў цесную сувязь з сям'ёй Багдановічаў у Ніжнім Ноўгарадзе і затым у Яраслаўлі. Захаваўся здымак тых часоў (900-я годы), рэпрадукцыю з якога мы друкуем вышэй. На здымку: **А. М. Горкі** (стаіць), **С. Н. Шчэрбакоў** (злева) — дырэктар Ніжагародскай гімназіі (у якой вучыўся малады Максім Багдановіч) і **Адам Багдановіч** — бацька нашага паэта (Адам Багдановіч памёр у 1940 годзе).

Старэйшы тэатральны мастак

Калі мы на Пушкінскім пасёлку зойдзем у кватэру, сцены якой ад столі да падлогі завешаны эскізамі пастановак і архітэктурных праектаў, дзе на канапах і крэслах мы ўбачым груды эскізаў, то можам быць упэўнены, што трапілі ў кватэру Оскара Пятровіча Марыкса, а ўсе гэтыя эскізы—сведкі творчасці тэатральнага мастака, які за 30 год сваёй работы аформіў каля 200 спектакляў.

Так знаёмімся мы з мастаком, у яго кватэры. Але знаёмства гэта ў нас даўняе—амаль па 70 пастаноўках, афармленых тав. Марыксам у БССР.

Няма ў БССР ніводнага тэатра, на сцэне якога мы не бачылі-б пастановак, афармленых гэтым таленавітым мастаком.

Трэба ведаць, што да Кастрычніцкай рэволюцыі на сцэнах правінцыяльных тэатраў, існаваўшых на тэрыторыі Беларусі, не было дэкарацыйнага мастацтва ва ўласным сэнсе гэтага слова. Усе спектаклі афармляліся шляхам падбору дэкарацый з невялікага сталага асартымента. І толькі пасля рэволюцыі, з арганізацыяй у БССР дзяржаўных тэатраў, прышоў на сцэну іх мастак-дэкаратар, як сапраўдны і поўнакроўны ўдзельнік спектакля. Адным з першых сярод іх быў О. П. Марыкс.

Запрошаны ў пачатку 1922 года ў БДТ-1, ён прынёс і ўмацаваў на сцэне гэтага тэатра традыцыю трохмернай дэкарацыі. У гэтым-жа тэатры ў 1924 годзе ім быў зроблен першы ў беларускім тэатры макет афармлення спектакля («Мешчанін—дваранінам»). За час з 1922 па 1925 год ім былі афармлены «Машэка», «Кастусь Каліноўскі», «Жрэц Тарквіні», «Ваўкі», «Мешчанін—дваранінам» ды іншыя п'есы, якія патрабавалі ад мастака выдатных ведаў стылю розных эпох і народаў. І трэба сказаць, што з гэтай задачай тав. Марыкс цалкам справіўся. Але ў гэты перыяд творчасць тав. Марыкса, пад уплывам тагочаснай рэжысуры тэатра, набыла характар фармальных шуканняў. І толькі ў пачатку 1926 года ён пачынае пазбаўляцца ад фармалістычных тэндэнцый і пераходзіць на шлях рэалістычнай творчасці, чым вызначаюцца яго работы канца 20-х год («Мост» у БДТ-1, «Ярасць» у БДТ-3.)

З 1929 і да 1934 года О. П. Марыкс працуе ў абласных тэатрах Маскоўскай і Заходняй абласцей, у Казані, Горкім, Варонежы, Ташкенце. Тут яму даводзіцца сустрэцца з радам выдатных рускіх рэжысёраў, такіх, як народныя артысты Сабольшчыкаў-Самарын, Чыркін. Поруч з работай па афармленню спектакляў, лік якіх за чатыры годы дасягае 80-ці, тав. Марыксу даводзіцца рабіць архітэктурныя праекты па аздабленню гарадоў.

Гэта напружаная работа канчаткова замацоўвае рэалістычныя пазіцыі Оскара Пятровіча, і ў 1934 годзе ён прыязджае ў Мінск ужо зусім аформіўшымся мастаком з пэўнай, толькі яму ўласцівай мастацкай манерай.

З 1934 і да 1938 года тав. Марыкс зноў працуе ў БДТ-1. Найбольшай увагі ў гэты перыяд заслугоўваюць яго работы па афармленню спектакляў «Ваўкі і авечкі» і «Платон Крэчэт». Наогул-жа за час работы ў БДТ-1 ім афармлена 35 спектакляў. Гэта лічба сведчыць аб тым, які вялікі ўдзел прыняў ён у рабоце тэатра.

За час з 1938 года Оскарам Пятровічам зроблена шмат дэкарацыйных афармленняў і ў іншых тэатрах БССР: «Чалавек з рушніцай», «Дзеці Ванюшына», «Прывіды», «Лекар мімаволі» — у Віцебскім тэатры; «Дон Жуан»—у б. ТРАМ'е; «Казка аб цару Салтану» і «Цудоўная дудка» — у Тэатры юнага гледача БССР, «Фальшывая манета» і «Сям'я Авадзіс»—у Яўрэйскім тэатры; «Еўгеній Онегін» і «Севільскі цырульнік» — у Тэатры оперы і балета БССР; «Сабака на сене» — у Магілеўскім тэатры; «Дваццаць год спагадзя» і «Урыэль Акоста» — у Гомельскім тэатры і рад пастановак у калгасных тэатрах БССР, у самадзейных гуртках. З архітэктурных праектаў асаблівай увагі заслугоўваюць зробленыя ім разам са скульптарам Жоравым праект помніка дукорскім партызанам і разам з засл. дзеячом мастацтваў З. Азгурам праект помніка бакінскім камісарам.

Працаваў тав. Марыкс і над дэкарацыйным панно. З гэтых работ варта адзначыць напісаны ім сумесна з засл. дзеячом мастацтваў В. В. Волкавым праект вышыўкі «Лявоніха».

Амаль усе дэкарацыйныя работы Оскара Пятровіча вызначаюцца ўдалым спалучэннем архітэктурнасці з сакавітым тэатральным жывапісам. Усе яны прасякнуты высокай культурай, разуменнем стылю эпохі.

Уласцівай рысай творчасці тав. Марыкса з'яўляецца дасканалае майстэрства ў аперыраванні халоднымі і цёплымі тонамі. І асабліва прываблівае ў яго работах настраёвасць, якая заўсёды цалкам адпавядае зместу дзеі афармляемага спектакля. Гэта рыса робіць О. П. Марыкса мастаком асабліва каштоўным для тэатра, які імкнецца з найвялікшай паўнатой данесці да гледача эмацыянальны змест спектакля.

Трэба наогул сказаць, што О. П. Марыкс з'яўляецца адным з тых мастакоў, на работах якога таленавітай моладзі варта вучыцца культурнаму падыходу да стылю пры яго сцэнічнай інтэрпрэтацыі, здольнасці з мінімальнымі сродкамі дасягнуць максімальнага эфекту і, нарэшце, уменню выкарыстоўваць сцэнічную пляцоўку для рознастайнейшых дэкарацыйных пабудоў.

Мастацкая грамадскасць БССР па заслугах ацэньвае творчую работу Оскара Пятровіча Марыкса і, адзначаючы 30-гадовы юбілей творчасці мастака, у першых чыслах студзеня 1941 года арганізуе ў Мінскім доме мастака персанальную выстаўку яго работ.

М. ЛЫНСКІ.

У праўленні ССП БССР

31 снежня адбылося пасяджэнне праўлення Саюза совецкіх пісьменнікаў БССР, на якім у члены ССП былі прыняты яўрэйскія пісьменнікі гор. Беластока тт. М. Бурштын, І. Эміот і Б. Марк.

М. Бурштын—аўтар раманаў «Л... «Ля ракі Мазовіі» з жыцця яўр... беднаты ў б. Польшчы. Ён плённа ... цуе ў галіне прозы.

У асобе І. Эміота мы маем та... тага лірычнага паэта. Вершы тав. ... выключна лірычныя.

Б. Марк выдаў рад кніг па ... яўрэйскаг... льшчы. ... кніг ... цей

ТЭАТРАЛЬНАЯ САМАДЗЕЙНАСЦЬ МІНСКАЙ ВОБЛАСЦІ

15 снежня па Мінскай вобласці пачаўся першы тур Усесаюзнага агляду тэатральнай самадзейнасці. У аглядзе прымае ўдзел 165 тэатральных калектываў, у тым ліку 32 гарадскіх гурткі, 86—сельскіх і 47—калгасных. Усяго ў гуртках прымаюць удзел 1.810 чалавек розных прафесій і спецыяльнасцей.

Наколькі творча выраслі гурткі тэатральнай самадзейнасці, сведчыць іх рэпертуар, імкненне да авалодання класікай, лепшымі творамі рускіх і беларускіх драматургаў. Тэатральны калектыў Дараганаўскай хаты-чытальні, Старадарожскага раёна, з поспехам паставіў «Без віны вінаватыя» Астроўскага, гурток калгаса імя ЦВК, Рудзенскага раёна, — «Назар Стадоля» Шэўчэнкі. Асабліва добра выканалі свае ролі ў спектаклі «Назар Стадоля» трактарысты Шахетка і Оруч, калгаснікі Рог Маня і Гур'янчык Агей.

З поспехам паказаў тэатральны калектыў Бягомльскага дома соцыялістычнай культуры «Агні маяка» Карасёва. Ставілі п'есу Чарнышоў, Хмялеўскі і Асадчы. Гурток калгаса «Чырвоны Кастрычнік», Бягомльскага раёна, паставіў «Сватанне» Чэхава. Пасля спектакля адбылося абмеркаванне пастаноўкі. У спрэчках прынялі ўдзел Ганна Шавель — работніца свінафермы, конюх Іван Зялёнка і інш. Спектакль ім вельмі спадабаўся. «Я з вялікім задавальненнем хаджу глядзець пастаноўкі нашага драматычнага гуртка, — кажа Шавель.— Самадзейны гурток паказвае цікавыя п'есы...»

Старэйшы драматычны калектыў Цімкавіцкага дома соцыялістычнай культуры з поспехам паказаў «Платон Крэчэт» Карнейчука (кіраўнік Сушчэўскі). Культурна пастаўлена «Змена» Князева гуртком Старыцкага дома соцыялістычнай культуры (Капыльскі раён). Гэтым тэатральным калектывам кіруюць калгасніца-комсамолка Ольга Ракач і аграном Пшанічны.

Агляд тэатральнай самадзейнасці закончыўся ў Бягомльскім, Плешчаніцкім, Рудзенскім, Барысаўскім, Старобінскім, Любаньскім, Лагойскім і некаторых іншых раёнах.

У часе агляду ў шмат якіх раёнах арганізаваны дзесяткі новых тэатральных калектываў. Напрыклад, у Лагойскім раёне арганізавана 8 новых калгасных драматычных гурткоў. Драмкалектывы гэтага раёна на аглядзе паказалі спектаклі «Мядзведзь» і «Юбілей» Чэхава, «Прымакі» Я. Купалы, «Шчаслівы дазор» Арбузова і інш. Гурток калгаса імя Сталіна паказаў п'есу «Родная зям... Шэшэніна. Адным з актывістаў ... драматычнага калектыва ... старшыня калгаса тав. Руль... абслугоўвае сваімі спе... калгасы «Совецкая Бел...

Амаль усе тэатра... якія ўключыліся ва ... тэатральнай самадзе... абласным Домам ... касцюмамі, парыка... ім магчымасць б... спектаклі.

Аднак, ... і аб тым ... ца ўвага ... асабліва ... скім, Дзе... Пры к... нека...

тыў, які карыстаўся вялікай папулярнасцю ў насельніцтва. Гурток з поспехам ставіў на сваёй сцэне п'есы Астроўскага, Чэхава. К агляду калектыў рыхтаваў «Беднасць не порок» Астроўскага. Але, у выніку адсутнасці дапамогі з боку комсамольскай і прафсаюзнай арганізацый запалкавай фабрыкі імя Кірава, гурток спыніў сваю работу і ў аглядзе ўдзелу не прымае. ЦК саюза работнікаў запалкавай прамысловасці ведае аб гэтым, але не прымае ніякіх мер да аднаўлення работы драматычнага гуртка.

Не лепшае становішча і ў Рудзенскім раёне. У аглядзе тэатральнай самадзейнасці ў гэтым раёне прымаюць удзел толькі пяць сельсоветаў. Раённы камітэт ЛКСМБ не дапамагае ў арганізацыі драматычных гурткоў, не выконвае пастановы Абкома ЛКСМБ па гэтаму пытанню.

У Лагойску пры раённым доме соцыялістычнай культуры з год назад існаваў драматычны калектыў. З-за адсутнасці ўвагі да яго з боку раённых арганізацый драмгурток распаўся. Ніхто не клапоціцца аб тым, каб зноў арганізаваць яго. Між тым, гурток тэатральнай самадзейнасці прынёс-бы шмат карысці ў справе выхавання моладзі.

Многім раёнам вобласці трэба раўняцца па Бягомльскаму раёну. Тут сакратар РК КП(б)Б тав. Кабяка і загадчык РайАНА тав. Бейнеровіч актыўна садзейнічаюць росквіту народных талентаў, наведваюць спектаклі драматычных гурткоў, робяць заўвагі гуртkоўцам. Вялікую работу па агляду тэатральнай самадзейнасці праводзіць сакратар Мінскага абкома КП(б)Б тав. Самарын.

Па-ранейшаму не аказваюць творчай дапамогі гурткам тэатральнай самадзейнасці прафесіянальныя актёры, шэфы самадзейнасці. За выключэннем народнай артысткі СССР Л. Александроўскай, народных артыстаў БССР Уладамірскага і Глебава, рэжысёра Саннікава, ... Гейфман (Дзержынскі калгасна-саўгасны тэатр), ніхто з работнікаў тэатраў шэфства не ажыццяўляе.

У студзені будуць прагледжаны п'есы «Хто смяецца апошнім» Крапівы ў пастаноўцы гуртка Чэрвеньскага дома соцыялістычнай культуры, «Позняе каханне» Астроўскага ў выкананні студэнтаў Мінскага медінстытута і інш.

Агляд тэатральнай самадзейн... вае, што драматычныя ка... выраслі, старанна ... рэпертуарам, ... час...

Гер...
нана ...
Заслу...
спектакл...
скага ў ...
педінст...
Фель...
рол...
ца ...
бо...
Дз...

Паэзія Цёткі

К 25-годдзю з дня смерці

Цётка (Алаіза Пашкевіч) увайшла ў гісторыю беларускай літаратуры як адна з пачынальніц палітычнай лірыкі, як паэтэса, што сцвярджала ў беларускай літаратуры матывы дэмакратычнага гуманізму. Яе творчасць, якая з'явілася звяном паміж народніцкай паэзіяй Багушэвіча і рэвалюцыйна-дэмакратычнай паэзіяй Купалы і Коласа, была сугучнай настроям цэлага пакалення беларускай інтэлігенцыі і аказала прыкметны ўплыў на рад дарэвалюцыйных паэтаў. У вершы, напісаным з прычыны выхаду ў свет другога зборніка вершаў Цёткі — «Скрыпка беларуская» (1906). Янка Купала, звяртаючыся к паэтэсе, заявіў:

Аб чымсь светлым, аб чымсь новым
Твая скрыпка грае нам;
Грае. грае, а ў ёй мова
Наша чуецца без плям.
Аж так хочацца, хоць спіха,
Тваёй скрыпцы ўтараваць, —
Піць з таго, што й ты, келіха,
Аб чымсь граеш, апяваць.

Першыя вершы Цёткі былі надрукаваны ў 1905 годзе ананімна — у выглядзе пракламацыі — і мелі вялікі поспех у рэвалюцыйна настроеных віленскіх рабочых. Асаблівай вядомасцю карыстаўся верш «Хрэст на свабоду», некалькі разоў перавыданы асобнымі лістоўкамі. Увайшоў ён і ў аднайменны першы зборнік вершаў Цёткі, які паявіўся ў 1905—1906 годах у двух заграпічных выданнях.

Радасныя, пераможныя тоны характэрны для вершаў Цёткі аб 1905 годзе. Іх лейтматывам з'яўляецца нарастанне магутнага рэвалюцыйнага шквалу. Не як пасіўны сузіральнік, а як змагар, актыўны ўдзельнік рэвалюцыі. апявае яна грандыёзную разбушаваўшуюся стыхію:

У такім бою толькі грэцца,
У такім бою толькі пасць.
(«Мора»).

Цётка не мысліла рэвалюцыйнай барацьбы і вызвалення беларускага народа па-за цесным братнім саюзам яго з іншымі народамі Расіі. Не выпадкова таму агульнасць матываў зборніка «Хрэст на свабоду» і рускай рэвалюцыйнай паэзіі эпохі 1905 года. У вершы «Хрэст на свабоду» Цётка гаворыць аб рэвалюцыйным адзінстве:

З тэй пары Масква, Варшава,
Рыга, Вільня, Бак, Лібава,
...ь, Літва, Расея
...я пара-зладзея:
...ас з неба,
...э патрэба.
...а з ...ршам
...905

Алаіза Пашкевіч — Цётка.

А тут «плі» закрычаў
Капітан у сядле,
І салдат задрыжаў
І даў залп у агне.
Пахіснуўся Вінцуль,
Штандар тісне ў руках...

Гэта карціна зроблена зусім у стылі рускай палітычнай паэзіі перыяду 1905 года. Укажам, напрыклад, на ананімны верш «Смерть революционера», змешчаны ў ліпені 1905 года ў жэнеўскім «Социал-демократе»:

В рядах своих братьев с утра он стоял
И красное знамя сурово сжимал...
Проклятье он крикнул, проклятье царю,
Что пьет нашу кровь на потеху свою.
. . . .
Три пули, как жадные пчелки, впились
В горячее сердце, и хлынула кровь...
Над ним залп за залпом все чаще гремит,
Но, знамя сжимая холодной рукой,
Он мертвый лежал...

У адрозненне ад пролетарскіх паэтаў перыяду 1905 года, Цётка залішне падкрэслівае стыхійны характар рэвалюцыі. У пару яна бачыць ледзь не адзінага вінаватага ў народным горы. Але пры ўсёй наіўнасці, уласцівай вершам зборніка «Хрэст на свабоду», яны ва ўмовах Беларусі мелі вялікае рэвалюцыйна-выхаваўчае значэнне.

...іх вершах аб 1905 годзе Цётка ... задачы гераічнай і агітацый... ...нументальныя сімвалічныя ...цца ў іх з бытавымі, ...дамі. Новыя — бадзё... ...ытмы ўвяла Цётка ў ... Нават верш аб гібелі ...люцыянера — «Пад ... бадзёрым, дынаміч... ...істотныя недахопы ...жваюцца ў вершах ...ым пафасам.

...і—«Скрыпка ...мы 1906 ...ся ў зару... ...вымуша... ...ння цар... ...вый... ...чнях ...е і

песня — «гостры зубы, як-бы з пілы, колюць, рэжуць, цягнуць жылы» (верш «На магіле»). Гэты надрыў быў выкліканы горкім усведамленнем таго, што рэвалюцыя 1905 года не змяніла цяжкога жыцця селяніна, што «астаўся «хамула» ўсімі прыцеснёны» (верш «Мужык не змяніўся»).

Не замыкаючыся ў сваіх індывідуалістычных перажываннях, адзінокая, адарваная ад народа рэвалюцыйная паэтэса становіцца на пазіцыі народніцкага дэмакратызма. Самым задушэўным імкненнем Цёткі стала «усюды думаць аб народзе, родны край усюды сніць» (верш «Я-б хацела»). Любоў Цёткі к прыродзе нераздзельна з любоўю яе к людзям, к сялянскай працы. Часам вобразы прыроды зліваюцца ў яе з паказам чалавечай працы, — напрыклад, у вершы «Лета», прасякнутым жывым адчуваннем гарачага, красачнага поўдня на жніве. Часамі яны афарбоўваюцца сацыяльнымі настроямі, — напрыклад, у вершы «Лес». Пасля Цёткі вобраз лесу ў такім-жа сімвалічным плане распрацоўвалі многія беларускія паэты часоў рэакцыі: Янка Купала — «Бор» (1908), Буйло — «Лес» (1914), Лейко — «Навальніца» (1914) і іншыя.

У творах Цёткі 1907 — 1914 год матывы суму і адзіноты гучаць асабліва выразна. Гэтыя настроі абвайстрыліся часткова пад уплывам шпарка прагрэсіраваўшага туберкулёзу, на які хварэла паэтэса. Але нават у самых змрочных яе творах — у вершы «Грайка» (1909) і апавяданні «Лішняя» (1912) выступае не страх за ўласнае жыццё, а смутак аб тым, што смерць перашкодзіць давесці да канца барацьбу за народную справу. Цёплым гуманістычным пачуццём, пачуццём болю за чалавека, гінучага афярай сацыяльнага парадку рэчаў, прасякнуты вершы Цёткі «Вясковым кабетам», «Гаданне» і «Сірацінка», якія па свайму духу прымыкаюць к вершам Коласа і Купалы аб жаночай і сірочай долі. Шмат агульнага ў характары лірызму гэтых вершаў Цёткі з народнай паэзіяй. Знамянальна, што ў сваім артыкуле «Наша беларуская песня», змешчаным у журнале «Лучынка» (1914), Цётка падрабязна спыняецца на сялянскіх песнях аб жанчынах і дзецях і прыводзіць прыклады з песень, якія нагадваюць яе ўласныя вершы на гэтыя тэмы.

Песімізм Цёткі не быў беспрасветным. Аб гэтым сведчыць бадзёры верш 1908 года «Скора прыдзе вясна». Але калі ў 1905 годзе Цётка апявала ўзыходзячае «сонца шчасця» (верш «Добрыя весці»), дык цяпер яна марыць толькі аб асвеце і заможным жыцці сялян. З замілаваннем гаворыць яна цяпер аб «раднюсенькай сярмяжцы».

У 1908 годзе Цётка піша апавяданне «Навагодні ліст», у якім з усёй рэзкасцю гаворыць аб тым, што гаротнае становішча беларускай вёскі звязана са сталыпіншчынай і што народ пасля 1905 года ніколі не прымірыўся з царызмам.

Не бачачы рэальных шляхоў вызвалення народа і ўхіляючыся ад канкрэтнай рэвалюцыйнай дзейнасці, Цётка, сілы і здароўе якой былі надарваны, не магла прымірыцца з рэакцыйным застоем. ... адным з апошніх сваіх вершаў яна піша:

Арлы-брацці, дайце скрыдлы,
Бо ўнізе жыць мне збрыдла,
Кіньце кожны адно пёрка,
Бо жыць унізе стала горка.
Хачу, арлы, ляцець з вамі
Над гарамі, над мурамі,
Крыллем хмары рассякаці,
Смела ў неба заглядаці.

Ёсць весткі, што, знаходзячыся ў перыяд імперыялістычнай вайны на фронце ў якасці сястры міласэрнасці, Цётка вяла сярод салдатаў не толькі культурную работу ў духу «Нашай нівы», але і займалася яшчэ нейкай недазволенай агітацыяй.

На жыццёвым і творчым шляху Цёткі было нямала памылак, але, пры ўсіх сваіх хістаннях і супярэчнасцях, Цётка з'яўляецца адным з самых благародных і светлых вобразаў беларускага літаратара дарэвалюцыйнага перыяду.

Л. БАРАГ.

БІБЛІЯГРАФІЯ

НАВЕЛЫ ЕЛЕНЫ СЭЛЬМ

Елена Сэльм належыць да катэгорыі пісьменнікаў, якія канцэнтрыруюць сваю творчасць вакол канкрэтных актуальна-палітычных пытанняў. Яе героі — людзі працы ў былой Польшчы: гарадская і вясковая бедната, беспрацоўныя, палітычныя вязні. З іх жыцця, з іх асяроддзя чэрпае пісьменніца матэрыял для сваіх апавяданняў. Яна апрацоўвае гэты матэрыял метадам, блізкім да мастацкага рэпартажу, мастацкай навелы, — з яўным ухілам да псіхалагізіравання. Гэта апошняе трэба залічыць на карысць пісьменніцы: яна трапна выяўляе псіхічны стан сваіх герояў.

Найлепшая ў зборніку навела «Грудная жаба». У ёй апісан бедны дом, у якім жыве выбітая з каляі нармальнага жыцця сям'я — старая маці з сынам, ужо сівым старым халасцяком, і дачкой, таксама старой дзяўчынай. Выдатна паказана ў навеле атмасфера гэтага дома, у якім заўсёды пануе галеча, які заўсёды поўны непакою і трывогі і ў якім няспынна адбываюцца канфлікты.

З незвычайнай сілай апісвае Сэльм прыпадкі сардэчнай хваробы ў старой маці. Галоўнае тут — не знешнія праявы хваробы, якія мы можам угледзіць вокам, а ўнутраны працэс, скрыты для нас. Сэльм глыбока пранікае ў таямніцы гэтага ўнутранага працэсу. Ствараецца ўражанне, што пісьменніца быццам карысталася адмысловым, надзвычай чулым рэнтгенаўскім апаратам, які прасвечвае і фіксіруе розныя псіхічныя працэсы. Развіццё хваробы і перажыванні старой маці паказаны ў навеле яскрава і пераканаўча.

Можна, аднак, папракнуць пісьменніцу за тое, што яна не заўсёды клапоціцца аб тым, каб пераломныя сітуацыі ў яе творах былі дастаткова падрыхтаваны папярэднім ходам дзеі. Так, у навеле «Першая вясна» ўступленне ў калгас селяніна Прачука, працаўніка калгасаў, належна не абгрунтавана.

Навелы Сэльм — апісальна-апавядальныя, напісаны яны ў рэалістычным стылі са схільнасцю к сантыменталізму, як, напрыклад, навела «Маці», у якой апісваецца высяленне маці, сын якой памёр у зняволенні, альбо навела «Шчасце» — пра першую сустрэчу групы бежанцаў з чырвонаармейцамі. Пластыка — не ў стылі Елены Сэльм. Яна рэдка апэрыруе стылюм, пэндзелем. Нават у лепшай навеле «Грудная жаба» мы не ведаем. як выглядаюць героі твора. Часцей сустракаем невялічкі пейзаж альбо масавую карціну, пададзеную ў перспектыве.

Сэльм, безумоўна, мае ўсе магчымасці для развіцця свайго таленту, у савецкіх умовах яе чакае вялікая творчая праца.

Д. РЫХТЭР.

Елена Сэльм «Дзень учарашні». Пераклад з польскай мовы М. Байкова. Дзярж. выд. пры СНК БССР. Рэдакцыя мастацкай літаратуры. Мінск, 1940, стар. 75. Цана 1 р. 75 к.

Дэбют маладога пісьменніка

„Лета“ А. Чарнушэвіча

Пісьменнік мастацкім словам расказвае аб людзях, аб іх пачуццях, узаемаадносінах з грамадствам і акружаючым асяроддзем. Значыць, ён павінен бачыць, чуць, асэнсаваць, г. зн. прадчуваць кожную з'яву жыцця незалежна ад таго, будзе яна выкарыстана ў яго творы ці застанецца толькі ў памяці. Нагляданню за жыццём, самай неабходнай уласцівасці пісьменніка, трэба перш за ўсё навучыцца пачынаючаму літаратару. Трэба прывучыць сябе вывучаць жыццё не час-ад-часу, а штодзённа, сістэматычна ўзбагачаючы запас сваіх ведаў жыццёвым вопытам.

Нядаўна я прачытаў цыкл дзіцячых апавяданняў «Лета» А. Чарнушэвіча *). Апавяданні гэтыя ўзрадавалі мяне свежасцю і непасрэднасцю. Пачынаючы аўтар у сваіх апавяданнях і зарысоўках нічога не выдумляе, ён толькі дзеліцца ўласнымі назіраннямі аб тым, як праводзяць дзеці летні час.

Як-жа аўтар увасабляе свае назіранні ў мастацкую форму? Які матэрыял дае ён для разважанняў свайму чытачу?

Цыкл апавяданняў для дзяцей і аб дзецях аб'еднан адной цікавай думкай: як неарганізаваная вясковая дзетвара паступова фарміруецца ў калектыў дружных рабят.

Дзеці імкнуцца пераймаць усё ад дарослых. Асабліва прыкметна ў іх страсная цяга да працы. Убачылі яны, што ў калгасе будуюць кузню, і вырашылі заняцца гэтай справай (апавяданне «Хітрэц»). І работа жвава пайшла ў іх.

Паказ любоўных адносін да працы аўтар канцэнтрыруе ў вобразе хлопчыка Лявонкі. Фігура гэтага маленькага героя цікава намалявана ў апавяданнях «Лявонка», «Чмялі», «Лявон і дзядзька Апанас» і радзе іншых. Гэта сур'ёзны, сабраны ў сабе хлапчук. Ён увесь час заняты хатнімі клопатамі, наглядам за сястрой і ўсялякай дапамогай жывёлаводу Апанасу. А ў свабодны ад хатніх клопатаў час ён займаецца майстраваннем. Ён зрабіў малатарню, якая да найдрабнейшых драбніц нагадвае сапраўдную. Дзеці калгаснікаў і аднаасобнікаў спачатку не любілі Лявонку за тое, што ён сядзіць дома, забаўляе сястру ды даглядае цялят у кароўніку. Яны нават надалі яму мянушку «цялячы тата». Але потым, калі бліжэй прыгледзеліся да яго, палюбілі. Паміж Алешкам, Мордухам, Янкелем, з аднаго боку, і Лявонкам, з другога, узнікла дружба. Прыяцелі Лявонкі таксама пачалі пасьць цялят, насіць ім траву, выганяць на пашу. Гэта ім вельмі спадабалася. Яны ўбачылі, што і дзядзька Апанас разам з імі радуецца. Цэнтрам іх гульняў зрабіўся дом Лявонкі і кароўнік. Сюды перанеслі яны сваю адмысловую кузню, у якой час-ад-часу майстравалі. Дзеці радуюцца, што іх праца прыносіць карысць. А Мордух, натхнёны першымі працоўнымі поспехамі, пачаў нават пісаць вершы.

Цікава апісвае аўтар прыроду:

«...Доўгае і вузкае Валоскае возера ляжыць між лесу. Сухія і высокія берагі яго размыты вадою. Іх апалоскваюць хвалі. Яны прыбіваюць к берагам пену, і белая пена падобна на паркаль. Голыя карэнні верб спусціліся ў ваду. І вербы сагнуліся нізка-нізка».

Дзеці своеасабліва ўспрымаюць акружаючыя жыццёвыя з'явы. Вось як аўтар апісвае вялікае клубнае памяшканне:

«Клуб — вялікае памяшканне. Калі станеш пасярэдзіне яго і скажаш якоенебудзь слова, дык яно гучыць як гром. І мы крычалі і радаваліся». Аўтар узнаўляе ўражанне, якое клуб пакінуў у дзіцяці.

Ёсць, вядома, у апавяданнях А. Чарнушэвіча і недахопы, якія сведчаць аб слабым валоданні ім пісьменніцкім майстэрствам. З прычыны адсутнасці фабулы, інтрыгі, апавяданні разрозненыя. Большасць сюжэтаў не чоткая. Аўтар ідзе па слядах учынкаў дзіцяці, забываючыся на мастацкую форму апавядання, на сюжэтную стройнасць твора («Хітрэц»). Амаль у кожным апавяданні можна знайсці непраўданыя перыпетыі.

У заключным апавяданні «Касьба канюшыны» аўтар развязаў усе падзеі так, каб у чытача не засталося сумнення ў педагаворанасці: аднаасобнікі ўступілі ў калгас, раскрадальнікі калгаснай маёмасці асуджаны, дырэктар МТС прапануе арганізаваць піонерскі атрад. Так завяршаць падзеі вельмі наіўна. Ужо тым, што Апанас правы, аўтар сказаў усё. — далейшае зразумела, і лішні раз пісаць пра гэта не варта. А вось уступленне ў калгас сем'яў Сцяпана, Сашкі, Сенькі і Колькі трэба было паказаць больш падрабязна. Сам факт напрошваецца на гэта. Неабходна было паказаць, як прынялі дзеці новае калгаснае папаўненне і як пачалі новае жыццё дзеці аднаасобнікаў. Работу піонерскага атрада ў сяле трэба было таксама паказаць больш цікава і займальна. Асвятленне гэтых пытанняў значна паглыбіла-б змест апавяданняў.

Пачынаючы пісьменнік А. Чарнушэвіч — бясспрэчна здаровы чалавек. І першы яго дэбют, цыкл дзіцячых апавяданняў «Лета» — станоўчая з'ява ў нашай літаратуры. Аўтар павінен памятаць толькі, што свае здольнасці яму трэба развіваць, удасканальваць, каб выхаваць у сабе якасці мастака. Каб авалодаць майстэрствам пісьменніка, трэба ўпарта і сістэматычна вучыцца.

А. ЕСАНОЎ.

*) Журнал «Полымя рэвалюцыі» № 6, 1940.

Літаратары Беластока, прынятыя на пасяджэнні праўлення ССП БССР 31 снежня 1940 года ў члены ССП. Злева направа: празаік **М. Бурштын**, паэт **І. Зміот**, крытык **Б. Марк**.
Фота І. Каплінскага.

Максім Багдановіч яшчэ не рыхтаваўся ў паэты, але з маленства ў яго засталося жаданне вярнуцца туды, дзе між палёў і лясоў плыве Нёман, дзе жывуць героі яго любімых народных казак, якія з такой страсцю расказвала яму старая бабка, маці яго бацькі.

Кніг для чытання хапала ў Горкага і ў бацькі Багдановіча — Адама Юр'евіча, але дзеці, апрача таго, бралі кнігі ў мясцовай бібліятэцы. Чыталі «Князя Сярэбранага» Талстога, «Тараса бульбу» Гогаля, «Капітанскую дачку» Пушкіна. Максім Багдановіч любіў казкі—рускія, беларускія, украінскія. Беларускія казкі чытаў у запісах бацькі, яны яшчэ ў канцы мінулага стагоддзя былі надрукаваны Шэйнам. Гэтыя зборнікі Максім хаваў, як святыню, а многія старонкі з двух вялікіх томаў ведаў напамяць.

Дзіцячыя сваволлі былі таксама ўласцівы Максіму, але ён стараўся ва ўсім быць падобным на свайго старэйшага брата Вадзіма, а той і ў гімназіі і дома слынуў філосафам. Са школьнай лавы Вадзім вёў перапіску з вядомым публіцыстам Міхайлоўскім і. нават у сваіх школьных работах спрабаваў вырашаць складаныя жыццёвыя праблемы. Другі брат Максіма, Лёва — у будучым вучань славутага Жукоўскага, вынаходнік у галіне артылерыі — валодаў матэматычным складам розуму, любіў дакладныя навукі і здзіўляўся што прыгожага знаходзіць Максім у «Песні аб Раландзе».

...над сям'ёй ужо навіслі хмары. Ратоўна памер Вадзім (гэта была трэцяя смерць у сям'і ... Багдановіча пасля ... дачка Ніна). ...ва былі ... самога ... ад ...

але гурток блізкіх яму людзей застаўся. У годы рэакцыі, што наступіла пасля паражэння першай рускай рэвалюцыі, паліцыя вырашыла канчаткова вырваць горкаўскую крамолу з Ніжняга. Сяргей Нікалаевіч Шчэрбакоў атрымаў прадпісанне не выехаць у Калугу, Адаму Юр'евічу прапанавалі Яраслаўль... Зноў пераезд.

Максіму надоўга запомніліся клапатлівыя зборы, доўгае чаканне на вакзале, устрывожаныя погляды бацькі, які з прычыны раптоўнага выезду прымушан быў спыніць вучобу сыноў.

Яшчэ да ад'езду на новае месца Максім прачытаў усё, што дастаў аб Яраслаўлі. Старажытная гісторыя горада захапляла яго, а тое, што бацька наняў кватэру блізка ля Волгі, прымірыла Максіма з клопатамі пераезду. Яшчэ на вакзале ў Ніжнім ён запытаўся ў бацькі:

— Чаму-ж не ў Мінск?

Той, любоўна паглядзеўшы на сына. адказаў:

— Максімка, цяпер гэта ад мяне не залежыць, прапанавалі Яраслаўль.

На Ільінскай вуліцы ў Яраслаўлі цяпер, як і больш трыццаці год назад, блізка прымыкаючы адзін да другога, стаяць прыгожыя драўляныя дамы, пабудаваныя ў казачным рускім стылі — з разьбой па сценах і над акяніцамі. У адным з такіх дамоў і пасялілася сям'я Багдановічаў. Яшчэ не паспелі ўнесці сюды ўсе рэчы, як Максім ужо знік. У першы дзень прыезду ён паспеў абыйсці ўвесь горад, адшукваючы месцы, звязаныя з жыццём трох рускіх паэтаў: Некрасава, Трэфелева, Сурыкава. Пабываў на Волзе, любуючыся неабсяжнымі прасторамі ракі. Ён яшчэ раней ведаў, што самае прыгожае месца ў Яраслаўлі — «Стрэлка ля ліцэя». І сваім паэтычным чуццём, ні ў каго не пытаючыся, ён ...укаў гэта месца. Яно спадабалася ... запомнілася, і потым у сваіх пра... ...іх творах Максім не аднойчы спа... ...ся на славутую яраслаўскую стрэл...

... і новыя ўражанні ад пераезду ў ...ўль не маглі затушыць у ім ...ня да родных жаданых месц...

Першыя спелыя паэтычныя творы Максіма адносяцца к часу жыцця ў Яраслаўлі. Звычайна замкнуты, паглыблены ў сябе, Максім нецярпліва чакаў прыходу бацькі з работы. Працягнуўшы яму спісаныя закругленымі радкамі старонкі, прасіў прачытаць іх і выказаць сваю думку. Страсць к паэзіі цалкам захапіла Максіма. Цяпер ён з захапленнем чытаў толькі вершы. Міцкевіча, Пушкіна, Гейне, Шаўчэнка ён ведаў напамяць. І ў сям'і доўга, да самага пажару ў 1918 годзе, калі бязлітасны агонь паглынуў усю велізарную бібліятэку Адама Багдановіча, захоўваліся кнігі з паметкамі Максіма. Алоўкам ён адзначаў любімыя месцы і асобныя ўрыўкі з іх перакладаў на беларускую мову. Бацьку ён паказваў свае вершы перапісанымі начыста, але раніцой на яго стале знаходзілі жмут папер з асобнымі радкамі, асобнымі словамі. Ён старанна шукаў дасканалай формы, спалучаючы яе з глыбокім зместам. Ніхто да Багдановіча не надаваў такой музыкальнасці беларускай мове, як гэта зрабіў ён у першых-жа сваіх вершах.

Гімназія скончана. Максім настойвае перад бацькам, каб ён адпусціў яго ў Беларусь. Акадэмік Шахматаў, даведаўшыся аб здольным юнаку, прарочыць яму бліскучую навуковую кар'еру і прапануе заняць вакантнае месца на кафедры па беларусазнаўству. Але ў гэты час у здароўі Максіма ўсё ясней праяўляюцца трывожныя сімптомы. Бацька не адпускае яго. Супроць сваёй волі Максім паступае ў юрыдычны ліцэй, заснаваны ў пачатку XIX стагоддзя яраслаўскім багацеем-мецэнатам Дзямідавым.

Яшчэ ў Ніжнім Ноўгарадзе свае першыя празаічныя вопыты Максім пасылаў у «Нижегородский листок», той лісток, у якім пачынаў сваё літаратурнае жыццё Горкі, дзе працаваў Караленка.

У Яраслаўлі пляменнік паэта Некрасава—Канстанцін Фёдаравіч Некрасаў, вядомы выдавец, выдаваў газету «Голос». Максім здружыўся з асобнымі работнікамі рэдакцыі і пачаў, па іх запрашэнню, друкаваць у газеце крытычныя артыкулы. Вайна яшчэ больш прабудзіла грамадскую дзейнасць паэта, і ў 1915 годзе адна за другой у «Библиотеке войны» выходзяць яго кніжкі: «Червоная Русь» (аўстрыйскія ўкраінцы), «Угорская Русь» «Братья-чехи». У першым нумары журнала «Русский экскурсант» за 1915 год паяўляецца яго вялікі артыкул: «Галіцыя ў мастацкай літаратуры». Тады-ж на адным з вечароў адбылося яго першае публічнае выступленне, у якім ён са страсцю паэта патрабуе свабоды прыгнечаным нацыянальнасцям...

Як цікавіцца ён кожнай весткай з роднай зямлі, што стала арэнай крывавай вайны. Вось невялічкі зборнік беларускіх песень з надпісам-прысвячэннем Максіму Багдановічу. Ён часта перагортваў яго, ведаў і словы і матывы. Захаваўся экземпляр «Вянка», першай кнігі Максіма. Гэты экземпляр па выхадзе ў свет ён атрымаў з Вільні, з друкарні Марціна Кухты, і падараваў бацьку.

К гэтым-жа годам адносіцца перапіска Максіма Багдановіча з Сяргеем Дрожжыным, старым сялянскім паэтам. Пісьмы не захаваліся, але ў сям'і і зараз успамінаюць аб творчай дружбе двух паэтаў, якія абменьваліся вершамі і перакладамі вершаў адзін другога...

Абноўлены Яраслаўль. Максім не пазнаў-бы яго. Ён пакінуў яго ў 1916 годзе. У 1918 годзе горад стаў афярай савінкаўскай авантуры. 16 дзён горад пакутваў пад пятой азвярэлай белагвардзейшчыны. З 7.618 будынкаў 2.147 загінулі ў агні. Згарэла і кватэра, дзе жылі Багдановічы. З гадамі горад залячыў свае раны. На месцы папялішчаў выраслі каменныя грамады. Выстаўка ў краязнаўчым музеі расказвае аб цудоўных пераўтварэннях горада. На адным з відных месц на гэтай выстаўцы—толькі-што вышаўшая ў Маскве кніга вершаў Максіма Багдановіча, вершаў аб роднай Беларусі, але напісаных у Яраслаўлі. І яраслаўцы. ганарачыся Некрасавым, Трэфелевым, Сурыкавым, з павагай адзываюцца аб адным з лепшых паэтаў Беларусі—Максіму Багдановічу, які сваю паэтычную маладосць правёў у старадаўнім Яраслаўлі.

Ефім САДОЎСКІ.

Яраслаўль.

ПА ЛІТАРАТУРНЫХ СТАРОНКАХ

ЛІТАРАТУРНЫЯ МАТЭРЫЯЛЫ „ВОЛЬНАЙ ПРАЦЫ“

У Беластоку і вобласці працуе значная [гр]упа пісьменнікаў — беларускіх, яўрэйскіх, польскіх і рускіх. У абласной газеце «Вольная праца» гэтыя пісьменнікі [н]а месцы могуць рэалізаваць сваю прадукцыю. Нажаль, газета адводзіць для літаратурных матэрыялаў вельмі мала месца: за восем месяцаў 1940 года (з мая па снежань уключна) надрукавана ўсяго пяць спецыяльных літаратурных старонак і каля дзесятка вершаў у паасобных нумарах газеты. Значнае месца ў першых трох літаратурных старонках займаюць творы не беластачан: вершы П. Броўкі, А. Куперштока, М. Клімковіча і артыкул Г. Бярозкіна пра Максіма Танка. Вельмі добра, што «Вольная праца» не абмяжоўваецца творамі толькі беластоцкіх пісьменнікаў, а знаёміць сваіх чытачоў з новымі творамі іншых пісьменнікаў рэспублікі. Але рэдакцыя павінна ўсё-ж больш аддаваць увагі і месца творчасці мясцовых таварышоў, каб хоць у некаторай ступені паказаць абсяг іхняй багатай і рознастайнай работы.

З вершаў беластачан, змешчаных у газеце «Вольная праца», звяртаюць на сябе ўвагу вершы Максіма Танка, Філіпа Пестрака і Пімена Панчанкі. Паэты гэтыя неаднолькавыя па сваіх літаратурных кірунках, але іх вершы сведчаць аб аднолькавай мэтанакіраванасці аўтараў — бадзёрай, прасякнутай аптымізмам і верай у жыццё.

Апрача пудоўных вершаў «Паслухайце, вясна ідзе» і «Спатканне», напісаных яшчэ да вызвалення Заходняй Беларусі, М. Танк змясціў у «Вольнай працы» некалькі вершаў, напісаных ужо ў савецкі час. Сярод гэтых вершаў сваёй шчырасцю і непасрэднасцю, вялікім пачуццём і высокім майстэрствам вылучаюцца два: «Правадыру» і «Дарога». У абодвух вершах паэт пяе славу нашаму правадыру. Але калі «Дарога» падкупляе чытача лірызмам, дык верш «Правадыру» захапляе яго велічным пафасам, шырынёй свайго рытмічнага гучання.

Пафасам барацьбы, пафасам новага жыцця прасякнуты і вершы Ф. Пестрака «Мой першы май» і «Над морам». Першы верш дае надзвычай яркае пачуццё бязмежнай шырыні, пачуццё свабоднай прасторы, велічы і радасці вясны, якая сімвалізуе веліч і радасць жыцця. У другім вершы паэт апявае сілу стыхіі і дужасці чалавека. З уласцівым яму адчуваннем кантраснасці будуе Пестрак свае вобразы:

I песняцца ў моры
Свавольныя буры
З ранку да ціхай вячэрняй зары.

Але часамі паэт траціць пачуццё меры, у выніку чаго разбураецца арганічнасць вобраза. Напрыклад, гаворачы аб сваёй нянавісці да ворагаў, Пестрак ужывае такі вобраз:

Я чую, што скора
Увесь новы свой накіп
Я ворагу пырсну у твар.

Словы «накіп» і «пырсну» не адпавядаюць сіле нянавісці, у выніку арганічнасць вобраза разбураецца.

Падобныя недахопы адчуваюцца і ў паэме П. Панчанкі «Беластоцкія вітрыны». Не ўдаючыся ў падрабязны аналіз гэтага твора, трэба адзначыць, што поруч з надзвычайна моцнымі мясцінамі (напрыклад, заключны раздзел) у паэме многа сырога і недапрацаванага. Адначасна Панчанка выбраў тут няправільны шлях, адлюстроўваючы змены жыцця не праз паказ людзей, а праз паказ рэчаў, амаль цалкам адасобленых ад людзей (асабліва ў другім і чацвертым раздзелах). Але гэта ўжо тэма спецыяльнага артыкула. Тут мы хочам адзначыць яшчэ адну асаблівасць новай паэмы Панчанкі—яе падабенства ў радзе месц да твораў Маякоўскага. Трэба сказаць, што гэта падабенства—не сляпое перайманне прыёмаў Маякоўскага, а ўдумлівае вывучэнне метадаў яго творчасці. У выніку, калі адкінуць асобныя вобразы і звароты, не зусім арганічныя для творчасці Панчанкі, у паэме адчуваецца дух паэзіі Маякоўскага; але паэт не страціў у ёй і свайго ўласнага голасу.

Панчанка надрукаваў у «Вольнай працы» і некалькі лірычных вершаў, з якіх суровасцю свайго тону, пачуццём часу закончанасцю і выразнасцю думкі вылучаюцца «Белавежа» і «Першыя кулі».

«Вольная праца» змясціла на сваіх старонках некалькі вершаў і на рускай мове. Нажаль, ні ў вершы Сцяпана Хадыкі, якога мы сустракаем не ўпершыню, ні ў вершах пачынаючых таварышоў М. Струкава і М. Куклінскага адзначыць што-небудзь яркае нельга. Тое-ж можна сказаць і аб вершах С. Лісоўскай і Сяргея Крыўца, напісаных на беларускай мове. Вершы Лісоўскай і Куклінскага вельмі прымітыўныя і празаічныя, хоць тав. Лісоўская нядрэнна валодае вершам і ў яе сустракаюцца асобныя радкі, напісаныя з сапраўдным пачуццём. У вершах Струкава менш празаізмаў, за тое многа літаратурнай агульшчыны. Крывец пакуль што не знайшоў яшчэ свайго ўласнага голасу, на яго вершах вельмі выразна відаць уплыў Янкі Купалы.

Горш прадстаўлена ў газеце «Вольная праца» мастацкая проза. Тут мы знаходзім некалькі невялікіх абразкоў: «Граніца» П. Левановіча, «Дзед» А. Лысенкі, «Марыя Жэлезова» А. Брэзінскага, «Браты» А. Нёманскага, нарыс П. Панчанкі «У баях за Гродню» і апавяданне Ф. Іванова «Былы настаўнік». Цікавы сваім драматызмам абразок Брэзінскага «Марыя Жэлезова». Адчуваюцца безумоўныя здольнасці ў абразку Нёманскага «Браты» — у прыватнасці, досыць моцна паказаны спрэчкі паміж братамі; але іх прымірэнне ў выніку калектывізацыі паказана схематычна і непераканаўча. У апавяданні Іванова «Былы настаўнік» дадзена толькі зарысоўка падзей, а няма чалавечых характараў. Дрэнная і мова апавядання, рэдакцыя павінна была дапамагчы аўтару ў гэтым сэнсе.

Калі не лічыць артыкула Бярозкіна пра Максіма Танка і выказвання Пестрака аб маральным вобліку савецкага пісьменніка, у газеце «Вольная праца» зусім няма артыкулаў аб творчасці сучасных пісьменнікаў, аб літаратурным жыцці наогул, няма і рэцэнзій на кнігі. Тым часам у Беластоку ідзе кіпучае літаратурнае жыццё, ёсць здольныя крытыкі, і рэдакцыя магла-б арганізаваць і друкаваць на сваіх старонках цікавыя артыкулы. Трэба, каб газета азнаёміла чытачоў і з яўрэйскай літаратурай Беластока, друкуючы час-ад-часу пераклады з яўрэйскай на беларускую мову. Гэтым самым «Вольная праца» папоўніла-б раздзел мастацкай прозы, таму што яўрэйская літаратура ў Беластоку мае здольных і кваліфіцыраваных пісьменнікаў. А для гэтага трэба, каб рэдакцыя «Вольнай працы» больш сістэматычна давала літаратурныя старонкі і больш адводзіла месца пытанням літаратуры ў паасобных нумарах газеты з дня ў дзень.

ПАШЫРЫЦЬ КАНЦЭРТНУЮ ДЗЕЙНАСЦЬ ФІЛАРМОНІІ

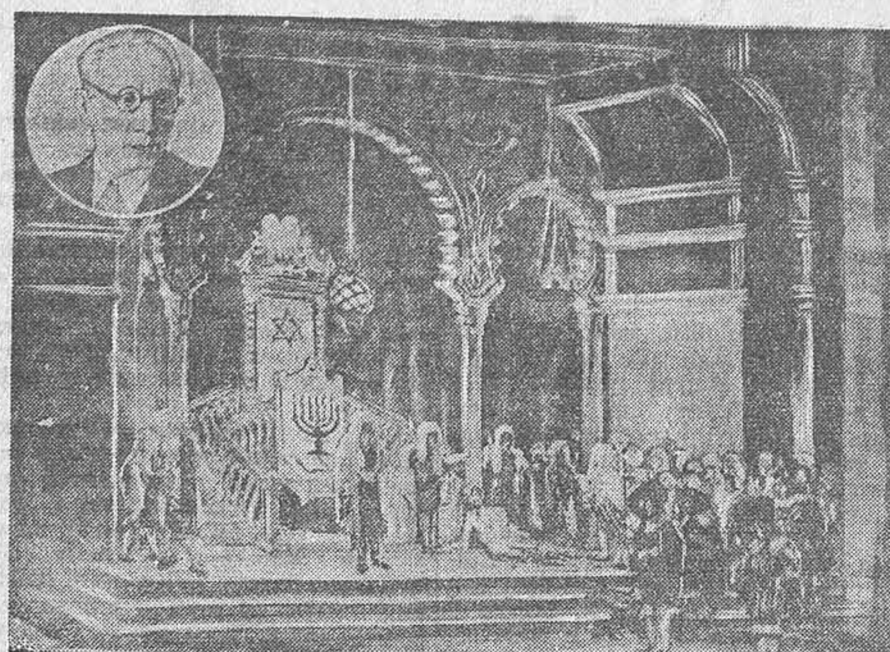
Дзяржаўная ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга філармонія БССР праводзіць надзвычай каштоўную работу—запрашае на канцэрты буйнейшых майстроў музычнага мастацтва, лаўрэатаў міжнародных і ўсесаюзных конкурсаў выканаўцаў.

Але гэтыя канцэрты ў большасці праходзяць толькі ў Мінску. Філарамонія вельмі мала ўвагі аддае здавальненню патрабаванняў слухачоў абласных, раённых цэнтраў рэспублікі.

Напрыклад, у Магілеве—горадзе з стотысячным насельніцтвам, дзе ёсць шмат прадпрыемстваў, навучальных устаноў, надзвычай рэдка адбываюцца канцэрты, недапусціма мала папулярызуюцца лепшыя здабыткі класічнага і савецкага музычнага мастацтва. Між тым, імкненне насельніцтва да знаёмства з музычным мастацтвам вельмі вялікае. Гэта павінна ўлічыць кіраўніцтва філармоніі БССР і прыняць усе захады для сістэматычнага абслугоўвання канцэртамі працоўных абласцей і раёнаў БССР.

Г. КАЛАТНОВЕР.

Магілёў.

У студзені гэтага года грамадскасць Мінска адзначае 30-годдзе мастацкай дзейнасці **О. П. Марыкса,** выдатнага беларускага мастака-афарміцеля. **На здымку:** Новая работа О. П. Марыкса — макет афармлення спектакля «Урыэль Акоста» у Гомельскім абласным драмтэатры; зверху ў кругу — **О. П. Марыкс.**

Фота І. Каплінскага.

Маладыя жывапісцы

Жывапісная секцыя Саюза савецкіх мастакоў БССР прысвяціла два сваіх апошніх пасяджэнні разбору творчасці маладых жывапісцаў Н. Тарасікава і Е. Красоўскага.

Надзвычай цікавая і карысная работа, разгорнутая жывапіснай секцыяй па разбору твораў мастакоў, экспаніраваных на выстаўцы «Ленін і Сталін — арганізатары БССР»,—служыць задачам барацьбы за высокае мастацтва, дастойнае нашай вялікай эпохі.

Н. Тарасікаў параўнаўча малады мастак, які спрабуе свае сілы і ў галіне графікі, і ў галінах станкавага жывапісу і дэкарацыйнага мастацтва. Гэта—мастак, які яшчэ не вызначыў сябе ў той ці іншай галіне. Ад агляду яго работ не застаецца цэльнага ўражання. Некаторая несабранасць і раскіданасць уласцівы амаль усім яго работам, праўда, даволі эмацыянальным і сцвярджаючым, што мастак валодае пачуццём колеру і кампазіцыі. Але гэтыя пачуцці не развіваюцца ім шляхам вывучэння натуры, да паказу якой ён падыходзіць умоўна, спрабуючы даваць яе ў загадзя вывучанай умоўнай каляровай гамме. Адсюль некаторая стандартызацыя яго работ.

Пейзажы тав. Тарасікава ранняга перыяду былі больш арганізаванымі. Праўда, у іх пераважала чарната, але яны сведчылі аб больш уважлівых адносінах мастака да сваёй працы.

Творчасць тав. Тарасікава заключаецца ў асноўным у яго эцюдах і накідах, у якіх пераважаюць элементы дэкарацыйнасці.

Калі ўважліва прасачыць увесь творчы шлях, пройдзены мастаком да сучаснага моманту, дык стане ясным, што стыль, які засвоіў сабе тав. Тарасікаў яшчэ юнаком у Гомельскай студыі, мала змяніўся. Вырасла майстэрства, тэхніка, але пераканаўчасці, якая перадае гледачу ідэю мастака, яго перажыванні пры сузіранні прыроды, настрой, пры дапамозе чаго мастак звязваецца з гледачом, — гэтага няма яшчэ ў яго творах.

Адной з самых удалых работ тав. Тарасікава трэба лічыць «Партрэт вучонага», хоць і гэта работа часткова з'яўляецца вынікам не назіраемай, умоўнай палітры мастака. Кампазіцыйна і жывапісна гэта работа вырашана лепш за іншыя, магчыма, з прычыны таго, што да гэтай работы мастак аднёсся больш сур'ёзна. Можна палемізіраваць з тав. Бразэрам, які сцвярджаў на секцыі, што «сама натура прымусіла мастака Тарасікава быць сур'ёзным». Мне думаецца, што, у даным выпадку, удача мастака—вынік пастаўленай ім перад сабою сур'ёзнай задачы. Яго «Гарадскі пейзаж», які знаходзіцца на выстаўцы, кампазіцыйна задуман цікава, але недахопы яго заключаюцца ў некаторай стракатасці каляровай гаммы і адсутнасці патрэбнай прасторы.

У сучасны момант мастак працуе над карцінай «М. І. Калінін сярод сялян», якая трактуецца ім як групавы партрэт. Трэба пажадаць тав. Тарасікаву больш сур'ёзнай і глыбокай работы па стварэнню тыповых вобразаў.

Творчасць Н. Тарасікава мае шмат агульнага з творчасцю другога маладога жывапісца — Е. Красоўскага.

Е. Красоўскаму ўласціва выдатнае пачуццё колеру. Але гэта здольнасць яшчэ не дае тых вялікіх адчувальных вынікаў, якія яна магла-б даць пры больш глыбокім назіранні і вывучэнні прыроды. Вывучэнне эксперыментатарства фармалістаў яўна не можа прынесці яму карысці, бо гэта дарэмная праца, якая ўносіць блытаніну ў творчасць мастака.

Адной з самых значных работ тав. Красоўскага з'яўляецца карціна «Таварыш Сталін у Рэўваенсовеце Заходняга фронта». Гэта работа паказвае і слабасці творчасці мастака. У ёй вельмі прыкметна разрозненасць частак, няма адзінства святла і адсутнічае матэрыяльнасць у каляровым вырашэнні. Больш удалыя тыя месцы ў карціне, якія напісаны з натуры.

У эцюдах-пейзажах тав. Красоўскага ёсць рыса лёгкіх адносін да вывучэння прыроды, яе каларыту, уласцівага яе стану характару.

Тав. Красоўскаму варта больш цвёрда і рашуча вызначыць свой творчы шлях, прынцыпова стаўшы на глебу рэалістычнага мастацтва, бо толькі яна дасць мастаку магчымасць дасягнуць сур'ёзных, адчувальных творчых поспехаў.

Н. ДУЧЫЦ.

Спектаклі для школьнікаў

Дзяржаўны ордэна Леніна тэатр оперы і балета БССР пачаў сістэматычна паказваць спектаклі свайго рэпертуару школьнікам сталіцы. У снежні школьнікі прагледзелі оперы «Кветка шчасця», «Чыо-Чыо Сан», «У пушчах Палесся», балет «Салавей» і іншыя спектаклі. Перад пачаткам кожнага спектакля школьнікам чытаецца невялікая лекцыя аб паказваемым творы.

Гэта ініцыятыва Опернага тэатра заслугоўвае пашырэння іншымі тэатрамі рэспублікі.

М. БАДЗЯЙЛА.

„Прыгонныя“ па Н. Лескову

Рэчыцкі калгасна-соўгасны тэатр паказаў свайму гледачу спектакль «Прыгонныя». Спектакль пастаўлен па п'есе, напісанай Ульяноўскім паводле апавядання Н. Лескова «Тупейны мастак». У аснову п'есы леглі сапраўдныя падзеі. У пачатку XIX стагоддзя стала модай стварэнне прыгонных тэатраў. Меў свой прыгонны тэатр і граф Каменскі ў Орле. У гэтым тэатры нейкі час працаваў вялікі артыст Шчэпкін, з слоў якога Герцэн напісаў сваё апавяданне «Сарока-Зладзейка»; аб гэтым-жа тэатры расказвае і п'еса «Прыгонныя».

Каменскі, барын-самадур, лічыў сябе мецэнатам мастацтва, не шкадаваў грошай на касцюмы, афармленне, на пакупку прыгонных актораў. Невук у мастацтве, у пытаннях тэатра, ён ставіў сваёй мэтай здзівіць запрошаных на спектакль гасцей бляскам, надзвычайным хараством сваіх пастановак. Падрыхтоўваліся спектаклі вельмі шпарка, наспех, акторы ў большасці былі непісьменныя, вучылі ролі з голасу; адны і тыя-ж акторы ставілі і драмы, і оперы, і балеты. Свабодныя пачуцці, самастойнасць у мышленні лічыліся найвялікшай заганай.

У спектаклі «Прыгонныя» знайшло сваё адлюстраванне мінулае рускага народа, рускага тэатра. I тое, што калгасна-соўгасны тэатр узяўся за пастаноўку гэтай п'есы, можна толькі вітаць.

Артыст П. Любімаў выконвае ролю прыгоннага грымёра-цырульніка Аркадзія. Аркадзій таленавіты чалавек, які стаіць вышэй акружаючага асяроддзя,—разумны, глыбокі, чулы да пакут іншых. Усе яго дзеянні пранікнуты адзіным імкненнем — «на волю»,—здабыць волю хоць-бы цаною смерці.

Ролю прыгоннай актрысы Любы выконвае Андрэева. Граф купіў Любу, як танцорку. Яе вялікі драматычны талент праявіўся зусім выпадкова. Яна марыць стаць актрысай, напамяць завучвае чужыя ролі, у вольны час выконвае іх для сябе. У яе таксама велізарнае імкненне «На волю! На свабоду! Чалавекам быць!»

У апошняй карціне мы бачым Любу на скотным двары, пасівеўшую пасля цяжкой хваробы. Прызнаючы незвычайны талент Любы, балетмейстар Дэбель аддае ёй свае зберажэнні, каб яна выкупілася. Люба, удзячная, шчаслівая, гаворыць аб тым, якім выдатным будзе свабоднае жыццё, свабоднае каханне. Аркадзію ўдалося ўцячы, ён знойдзе яе, завязе далёка, і зажывуць яны на волі радасным жыццём.

Адчыняюцца дзверы хаты, гучыць голас дваравога: Аркадзія спаймалі, ён забіт. Люба скамянела. У белым палатняным плацці, з ускалмачанымі пасмамі сівых валасоў, з шырока адкрытамі вачыма падыходзіць яна да рамы, паднімае руку і ціха гаворыць:

— «Я герцагіня дэ-Бурблян! Вязіце мяне ў Маскву! Я прадстаўляць буду».

Так заканчваецца аповесць аб жыцці таленавітай прыгоннай актрысы.

Патрэбна зрабіць некалькі заўваг аб выкананні асобных роляў.

Няправільнай, на нашу думку, з'яўляецца трактоўка вобраза дварэцкага Платоныча артыстам Нікуліным. Па п'есе гэта верны халоп, усёй сваёй істотай адданы графу. «Бацюшку вашаму, Міхаілу Фёдаравічу,—гаворыць ён,—не за страх, а за сумленне служыў, і вам служу...» Ён ненавідзіць людзей, якія маюць сваю волю, ён ненавідзіць Аркадзія. «Ваша сіяцельства,—гаворыць ён пра Аркадзія,—не верце яму... Дух у яго дзёрзкі. Вернасці ў ім няма. Адзін Платоныч за вас у агонь і ў ваду». Гэта чалавек жорсткі, чалавечых пачуццяў у яго вельмі мала. У выкананні-ж Нікуліна ён выглядае бравым малайцом, з графам трымаецца амаль як роўны. Нікулін не перадае псіхікі Платоныча, яго халопства.

Вельмі добрае ўражанне пакідае выкананне ролі папа артыстам Якаўлевым. Вобраз акрэслен у некалькі сатырычных тонах. Вонкавае благалепства і ўнутраная пустата, драпежная прага грошай, ледзь прыкрытая крывадушнасць... Па закончанасці рысунка вобраза, цэльнасці выканання—гэта лепшая роля спектакля. Удала знойдзены знешнія рысы: зморшчаны твар, бародка клінам, растрапаныя рэдкія валасы, дробныя, шпаркія рухі.

Ролю графа Каменскага, уласніка прыгоннага тэатра, іграе артыст Алафірэнка. Граф тупы, самазадаволены чалавек, які лічыць сябе знатаком мастацтва: «О, тэатр! О Мельпамена! Я жыццё прыношу на твой алтар...» У той-жа час гэта бессардэчны, жорсткі дэспат, які бязлітасна здзекуецца над чалавечым дастоінствам прыгонных. Самадурства яго не мае межаў.

Граф—страшная фігура. А вось артыст не здолеў пераканаўча паказаць характар барына-самадура. Ёсць у выкананні і ўдалыя месцы, але ў цэлым вобраз гэты патрэбна дапрацаваць.

У выкананні артыста Дудкіна вобраз брата Каменскага, Нікалая, вельмі спрошчаны, схематызіраваны, дадзены адной фарбай. Нікалай сумнаваты, цяжкаважкі і вельмі дурны чалавек.

Артыст Карасцелеў з поспехам іграе ролю немца-балетмейстра Дэбеля.

Спектакль афармляў мастак Акулаў. І афармленне дапамагае раскрыццю зместу спектакля: яно падкрэслівае кантрасты: утульнасць, багатае ўбранства панскіх пакояў, пышныя туалеты актрыс і— скотны двор, пакой Драсіды,—поўзмрок, закапцелыя сцены, ляжанка з саломай, Люба ў палатнянай суквенцы, знясіленая рабскім жыццём цётка Драсіда.

Заслугай пастаноўшчыка-рэжысёра тав. Блашкоўскага трэба лічыць агульнае вырашэнне спектакля. Лёгка было-б ператварыць яго ў меладраму таннага плана. Блашкоўскі вырашыў яго ў вельмі стрыманых тонах, адкінуў сантыментальнасць і гэта ўзняло значымасць спектакля, зрабіла яго пераканаўчым, праўдзівым.

Т. ПАДАБЕДАВА.

Гомель.

«Прыгонныя» па Лескову ў Рэчыцкім калгасна-соўгасным тэатры. Сцэна з II акта. Поп — арт. **Якаўлеў,** пападдзя — арт. **Высоцкая,** Люба — арт. Андрэева, гайдук — арт. **Чубараў,** Платоныч — арт. **Нікулін,** Аркадзій — арт. **Любімаў.**

Вл. Нефёд

Вынік тэатральнага года

1940 год з'явіўся годам выдатных творчых дасягненняў для тэатраў Савецкай Беларусі. Аб іх сведчыць ужо дэкада беларускага мастацтва, якая з вялікім поспехам прайшла ў Маскве. Тэатры, якія прымалі ўдзел у дэкадзе, паказалі, што тэатральнае мастацтва Беларусі знаходзіцца на высокім узроўні.

Пасля дэкады перад тэатрамі Беларусі стала задача замацавання дасягнутых поспехаў і далейшага развіцця тэатральнага мастацтва. Паспяховасць выканання гэтай задачы абумоўліваюць рэпертуар, творчыя кадры тэатраў і арганізацыя гледача. Выходзячы з гэтага, тэатры БССР праводзілі і праводзяць работу з драматургамі і кампазітарамі па стварэнню арыгінальных твораў. У выніку рэпертуар тэатраў на сезон 1940-41 года папаўняецца новымі творамі—п'есамі беларускіх драматургаў «Несцерка» і «Ірынка», балетам «Залатыя каласы» Кабалеўскага, операй «Капярына» Шчэглова. Рад твораў (оперы «Павел Карчагін» Палкавырава, «Цудоўная дудка» Самохіна, «Пагранічнікі» Туранкова) знаходзяцца ў сучасны момант ў рабоце.

Разам з тым варта адзначыць, што работа з драматургамі і кампазітарамі вядзецца несістэматычна, таму вынікі яе нельга лічыць здавальняючымі.

У рэпертуары вядучых тэатраў БССР да гэтага часу недастатковай была колькасць твораў рускай і заходнееўрапейскай класікі. У бягучым сезоне тэатры ўключылі ў свае рэпертуарныя планы п'есы «Рэвізор», «Рамео і Джульета», «Гамлет», «Дванаццатая ноч», «Многа шуму з нічога», «Вішнёвы сад», «Тры сястры» і іншыя. Гэта—сур'ёзнае выпрабаванне творчай спеласці нашых тэатраў. Рэпертуар гэты мае, апрача ўсяго, велізарнае вучэбна-выхаваўчае значэнне.

Пытанне аб творчых і кіруючых кадрах тэатраў застаецца да сёнешняга дня канчаткова не вырашаным, хаця ў гэтых адносінах у прайшоўшым годзе прароблена вялікая работа. У многіх тэатрах умацаван акторскі склад і кіруючыя кадры. Усе абласныя і калгасна-соўгасныя тэатры (за выключэннем Оршанскага) маюць мастацкіх кіраўнікоў. Але трэба ўказаць, што не ўсе мастацкія кіраўнікі поўнасцю адпавядаюць свайму прызначэнню.

Некаторыя калгасна-соўгасныя, ды і абласныя, тэатры адчуваюць патрэбу ў папаўненнні і ўмацаванні акторскіх кадраў. Гэта задача можа быць лёгка і з карысцю для справы вырашана шляхам перакідкі работнікаў з адных тэатраў, дзе яны лішнія, у другія, якія адчуваюць патрэбу ў іх.

У 1940 годзе па ўсіх тэатрах Саюза ССР адбыліся вялікія змяненні ў парадку арганізацыі гледача, скасавана продажа прадпрыемствам і арганізацыям пастаянных месц за кошт дзяржаўных сродкаў. I вось, калі тэатр пачаў кантраліравацца рублём, яўкай гледача, некаторыя калектывы апынуліся ў досыць цяжкім становішчы, бо існуючы рэпертуар гледача не мог задаволіць. У тэатрах пачала ўзмацняцца барацьба за якасць спектакляў. У рэпертуар уключаюцца многія п'есы савецкай драматургіі, рускай і заходнееўрапейскай класікі. Павялічылася колькасць пастановак пры зніжэнні кошту іх.

У выніку правядзення гэтых мерапрыемстваў вядучыя тэатры значна ўзмацнілі сваю вытворчую работу. Даволі ўказаць, што тэатры БССР (без новых тэатраў заходніх абласцей) за 9 месяцаў 1940 года выпусцілі на 20 пастановак больш, чым за гэты час у 1939 годзе. Рэзка павялічылася колькасць спектакляў. У 1939 годзе па БССР (без заходніх абласцей) была дадзена 2.955 спектакляў, а за 1940 год—3.711 спектакляў. Усяго-ж, уключаючы тэатры заходніх абласцей, дадзена звыш 4.500 спектакляў.

Трэба асобна адзначыць значнае палепшэнне работы калгасна-соўгасных тэатраў. Гэтымі тэатрамі ў 1939 годзе было выпушчана 27 прэм'ер, а ў 1940 годзе—44.

Павелічэнне колькасці пастановак ідзе, галоўным чынам, за кошт паралельнай работы над некалькімі спектаклямі. Напрыклад, Віцебскі Дзяржаўны беларускі драматычны тэатр на працягу аднаго месяца даў тры прэм'еры: «Крэмлёўскія куранты», «Атэстат сталасці» і «Прывіды». Затым ён выпусціў спектакль «Лекар мімаволі» і зараз працуе адначасова над двума пастаноўкамі: «Сантыментальны вальс» і «Ірынка».

Дзяржаўны Яўрэйскі тэатр БССР таксама рыхтуе некалькі пастановак паралельна. Тэатрам оперы і балета БССР у верасні выпушчана опера «Чыо-Чыо Сан», у кастрычніку—балет «Лебядзінае возера», у лістападзе—опера «Трыльбі», у снежні—опера «Пікавая дама». Узмоцнена працуюць над выпускам спектакляў і іншыя тэатры.

***

Некаторыя кіраўнікі тэатра замест таго, каб весці за сабою гледача, выхоўваць яго, замест таго, каб галоўны ўпор зрабіць на павышэнне якасці спектакляў,—робяць разлік на непатрабавальнага гледача, на сантыментальнасць і танную эфектнасць спектакляў. Адсюль —паяўленне ў рэпертуары раду тэатраў нікчэмных меладрам, мастацка нізкаякасных спектакляў. У Яўрэйскім тэатры, напрыклад, паяўляецца рад такіх спектакляў. У рэпертуары Магілёўскага тэатра фігуравала нікому непатрэбная п'еса «Сынішка». Там-жа нядаўна быў выпушчан спектакль «Амазонкі»—пустая, нікчэмная п'еса.

Мінскі ордэна Чырвонага Працоўнага Сцяга беларускі драмтэатр—лепшы драмтэатр Беларусі — аддаў даніну ложнай тэорыі аб «касавых» п'есах, паставіўшы «Страшны суд».

Тэатры ў сваёй рабоце павінны выходзіць з галоўнейшай задачы—камуністычнага выхавання працоўных. I ўсякая ўступка так-званым «касавым» п'есам і г. д. павінна разглядацца, як неразуменне ці проста нежаданне кіраўнікоў тэатраў ажыццяўляць гэту важнейшую задачу.

Кожны спектакль павінен несці ў сабе пэўную мысль, павінен быць мэтанакіраваным, павінен выхоўваць гледача ідэйна і культурна.

***

Калі гаварыць пра работу вядучых тэатраў БССР пасля дэкады з пункту гледжання сапраўднай барацьбы за якасць работы, за культурныя спектаклі, дык трэба вылучыць Тэатр оперы і балета. Павялічэнне колькасці прэм'ер у гэтым тэатры (10 прэм'ер за год) ніякім чынам не ідзе ўразрэз з якасцю спектакляў. Наадварот, якасць спектакляў Опернага тэатра засл[угоў]вае пахвалы. «Чыо-Чыо Сан», «Леб[...] возера», «Пікавая дама»—га[...] якія могуць стаць у рад [...]клямі оперных тэатра[...]

Р[...] павінен быць ял[...] камічных опер альбо класічных оперэт. Апрача таго, тэатр павінен паказаць новыя беларускія творы.

Да найбольш цікавых і значных паслядэкадных спектакляў у драматычных тэатрах трэба аднесці «Крэмлёўскія куранты» у Магілёўскім рускім і Віцебскім беларускім драматычных тэатрах.

Магілёўскі тэатр адносіцца к маладым тэатрам БССР. Пастаноўка «Крэмлёўскіх курантаў» з'явілася сур'ёзным экзаменам для ўсяго яго калектыва. І тэатр вытрымаў гэты экзамен, ён стварыў цікавы спектакль аб Леніне. Работа над гэтым спектаклем адыграла вялікую ролю ў справе творчага росту калектыва.

К цікавым пастаноўкам паслядэкаднага перыяду трэба аднесці «Прывіды» і «Лекар мімаволі» у Віцебскім тэатры, «Дура для іншых, разумная для сябе» у Мінскім беларускім тэатры (праўда, спектакль гэты досыць спрэчны).

Значны творчы рост выявілі і калгасна-соўгасныя тэатры. Працуючы над п'есамі Мальера, Гальдоні, Астроўскага, Горкага, гэтыя тэатры дабіваюцца пэўных поспехаў. Мы нядаўна глядзелі [...] «Хто смяецца апошнім» Кра[...] Булычоў» Горкага ў Слу[...] соўгасным тэатры. Гэтыя [...] лоўным чынам па актор[...] іх, трэба лічыць удалымі [...]

На-днях прыступі[...] скі калгасна-соўгас[...] спектаклі «Настаўні[...] сын» Гергеля і Лто[...] жынскага тэатра скл[...] коў аднагадовых рэ[...] ральных курсаў. [...] тага калектыва ў [...] што мы маем справу [...] тэатрам.

У 1940 годз[е] [...] Беларусі бы[...] траў: по[...]

[...] матычны, два абласных беларускіх [...] матычных (рэарганізаваны з кал[...] соўгасных тэатраў), яўрэйскі тэа[...] тур і польскі тэатр лялек[...] дні адкрыт яшчэ адзін т[...] Брэсце з выпускнікоў [...] ральнага мастацтва (клас[...]

Дзяржаўны Польскі др[...] БССР выпусціў шэсць[...] «Мараль пані Дульскай», [...] чэўская», «Каварства і л[...] мальён», «Пажыццёвае» і «Ап[...] трагедыя». У апошнім вып[...] тэатр упершыню сустрэўся з [...] сай. Спектакль «Антым[...] дыя» у Польскім [...] рад супярэча[...] тое, што для [...] лым работа [...] велізарную [...]

Яўрэйс[...] ку ар[...] ў б[...]

Днямі адбылася прэм'ера оперы «Пікавая дама» Чайкоўскага ў Дзяржаўным ордэна Леніна тэатры оперы і балета БССР. **На здымку:** нар. артыстка СССР **Л. Аляксандроўская** ў партыі Лізы і артыст **М. Лазараў** у партыі Германа.

Фота І. Каплінскага.

„СПЕКТАКЛЬ" НА МАНЕЖЫ

Прадстаўленне «Вясёлы цеплаход» у Віцебскім цырку.

Спробы стварэння цыркавога спектакля-прадстаўлення, аформленага у цэласнай кампазіцыі, рэдка дасягаюць станоўчых вынікаў нават у выпрабаваных цыркавых рэжысёраў. Тым не менш часам удаецца добрую цыркавую праграму пабудаваць на прынцыпе нарастання эфектаў, злучыць асобныя нумары тэкстам вядучага, аформіць дэкарацыйна. Гэта і будзе называцца добра звязаным у паслядоўным выпуску нумараў, цікавым цыркавым прадстаўленнем.

Мастацкі кіраўнік цыркавой трупы, заслужаны артыст Эйжэн (Віцебскі цырк) здолеў падабраць цікавую трупу, большасць нумараў якой, безумоўна, можа быць прызнана высокай па якасці, майстэрскай па выкананню. Над галоўным выхадам на манеж пастаўлен вялікі макет часткі верхняй палубы пасажырскага парахода. Вядучы праграму апрануты «капітанам», уніфармісты—пад «маракоў», жанчына ля штурвала—таксама ў форме марака. Тэкст канферанса «марынізіраван», а галоўнае—праграма,—сама па сабе, праўда,—праграма ў цэлым нядрэнная, ёсць у ёй выдатныя выступленні сапраўдных майстроў цыркавой арэны. Дык напрошваецца пытанне: навошта ўвесь гэты «Вясёлы цеплаход», хіба для таго, каб няўдалым кордэбалетным фіналам усёй цыркавой трупы сапсаваць уражанне ад цудоўнай работы тых-жа актораў, якія некалькі часу назад паказвалі дасканалую цыркавую тэхніку? Незразумела.

Нельга не спыніць увагі на смелай рабоце на канатах пад купалам артыстаў Нечыпкага і Добржанскага, выкананай у дасканалай тэхніцы. Добрае ўражанне робіць поўнае бліскучай эксцэнтрычнай тэхнікі выступленне акрабатаў Вавілавай і Фаертэк. Група прыгуноў-акрабатаў пад кіраваннем Разумоўскага робіць цудоўнае ўражанне на гледача дэманстрацыяй дасканалай тэхнікі маладых цыркавых актораў. Артысты-клоуны Галубцоў і Калошын — дасціпныя прадстаўнікі буфанаднай клаунады, якія ўмеюць выклікаць у гледача шчыры смех, пазабавіць любую аўдыторыю. Кожная іх рэпрыза прымаецца пад гучныя апладысменты. У добрай і ўдалай манеры паказвае ілюзіяніцкія маніпуляцыі малады артыст Сімволакаў. Работа на канаце артыстаў Свірыных—адзін з самых бліскучых нумароў праграмы, калі можна так сказаць «сталічнага плана». Выступленні самога пастаноўшчыка В. Эйжэн і яго дачкі Е. Эйжэн, як музыкальных эксцэнтрыкаў,—культурная, стрымана-скромная, выдатная работа, якая карыстаецца ў гледача вялікім поспехам. І, нарэшце, універсальны малады клоун Н. Берман, з'яўляючыся ісцінпай душой усёй праграмы, стаў любімцам публікі, запаўняючы ўсе паўзы на арэне і пад купалам. Кожнае яго антрэ з'яўляецца амаль самастойным нумарам, які сведчыць аб высокіх якасцях актора.

Але ўсё-ж, нажаль, спектакля не атрымалася. Ёсць прадстаўленне выдатнае, дасканалае, але не спектакль. Спектакль ... рэкламе, няўдалыя фармальныя над...кі над прадстаўленнем, пры дрэнным ...—«капітану» (актор Канаеў). ...у цырку патрэбны спектаклі ...язаныя адной сюжэтнай лініяй ...май, але не фармальна-спек... ...цеплаход»—няўдача пры ...гарме асобных нумараў.

Вл. МУРАТ.

„Прарок" Я. Купалы

★ *М. Смолкін* ★

1.

Адным з самых выдатных твораў Я. Купалы з'яўляецца верш «Прарок», напісаны ў 1912 годзе.

Тэма «Прарока» — вялікае прызначэнне паэзіі ў жыцці, лёс паэта-прарока. Больш шырокая тэма гэтага-ж твора, звязаная з першай, — лёс роднай Беларусі:

Дзе царства цемры панавала,
Дзе сілу ўзяў над катам кат, —

лёс беларускага народа, які:

Свайго на'т імені не знаў,
Як непатрэбшчына якая,
Гібеў на свеце і канаў.

«Прарок» — праграмны твор, які нельга абмінуць, замаўчаць пры аналізе творчага шляху паэта.

І ўсё-ж, як гэта ні дзіўна, крытыка замоўчвала гэты верш Я. Купалы, мяркуючы, што ў ім закладзена рэакцыйная ідэя процiпастаўлення песняра, мастака народу, які не разумее яго.

У доказ такога вываду прыводзілася заключная страфа верша:

А людзі, глянуўшы на сонца,
Адказ казалі грамадой:
— Па колькі-ж нам дасі чырвонцаў,
Калі мы пойдзем за табой?

Вызваленчая місія, якую спрабуе ўчыніць прарок, сустракае халоднае неразуменне людзей, і прароку застаецца адно: пахаваўшы «душы прыгожыя парывы» (Пушкін), замкнуцца ў гордым адзіноцтве. З такой інтэрпрэтацыі верша рабіўся яшчэ адзін вывад — аб ідэі «паэтычнага» індывідуалізма, закладзенай у вершы.

Відавочна, што глыбокая паэтычная ідэя верша Я. Купалы «Прарок» не ляжыць на паверхні. Вывад аб рэакцыйнай сутнасці «Прарока» стаў магчымым дзякуючы негістарычнаму падыходу да ацэнкі верша. Зусім не ўлічвалася, у якой абстаноўцы і ў які час Я. Купала стварыў свой твор. Нарэшце, не высветлена, каго паэт разумеў пад вобразамі людзей, якіх цікавіць не свабода, а чырвонцы.

2.

Верш «Прарок» цікавы яшчэ і тым, што ён паказвае параўнаўча шпаркі рост паэтычнай культуры Я. Купалы. У літаратуру Я. Купала прышоў з народа, як паэт-самавук (невыпадкова М. Горкі піша аб Купале і Коласе ў кнізе, названай «Аб паэтах-самавуках»). Авалодваючы рускай і сусветнай паэтычнай спадчынай, Я. Купала настойліва ўзнімаўся на ўсё больш высокую ступень паэтычнага майстэрства. Вершам «Прарок» Я. Купала паказаў, што захаваўшы ўсю першародную свежасць і непасрэднасць свайго дараванння, ён пазбавіўся ад эмпірычнасці, уласцівай некаторым яго першым вопытам, і ўзняўся да асэнсавання тэмы аб прызначэнні паэзіі і паэта, — тэмы, якая хвалявала Пушкіна і Лермантава. Гэту «вечную» тэму Я. Купала здолеў апрануць у сапраўды нацыянальную форму і, што больш за ўсё цікава, выкарыстаць у вельмі актуальным, злабадзённым значэнні.

Невыпадкова верш, які вырашае праблему паходжання і прызначэння паэзіі, Пушкін называе «Прарок». Ён старанна падбірае лексічны састаў верша, уводзячы туды архаізмы, якія надаюць вершу ўрачыстую, эмацыянальна-напружаную форму. З гэтым звязана ўяўленне аб высокім прызначэнні паэзіі, аб прароцкім дары паэта.

У сваім «Праpоку» Пушкін не ставіць яшчэ пытання аб адносінах натоўпу да паэта, ён толькі ўказвае на зусім земнае прызначэнне паэта:

И, обходя моря и земли,
Глаголом жги сердца людей.

«Прарок» Лермантава яўна пераклікаецца з пушкінскім вершам, але тэма атрымлівае далейшае развіццё і паглыбленне, набываючы трагічнае гучанне, так характэрнае для ўсёй паэзіі Лермантава. Прарок пачаў «правазглашаць любві і праўды чыстыя вучэнні», але замест удзячнасці, як ён гаворыць, —

В меня все ближние мои
Бросали бешено каменья.

Ратуючыся ад людзей, прарок бяжыць у пустыню. Яго не хацелі слухаць людзі, але зоры слухаюць яго, яму пакорны «зямлі стварэнні». Простае параўнанне верша «Прарок» Я. Купалы з творамі Пушкіна і Лермантава паказвае, што Я. Купала распрацоўвае лермантаўскі варыянт тэмы аб праpоку. Калі «Прарок» Лермантава з поўнай падставай называюць другім раздзелам «Прарока» Пушкіна, дык сваім вершам Я. Купала ўносіць істотны дадатак да гэтага другога раздзела.

Прарок з верша Я. Купалы прадаўжае той цярністы, цяжкі шлях, па якому ішоў лермантаўскі прарок. Першая страфа верша служыць нібы прапягам даўно знаёмага апавядання:

Сярод маны, сярод насмешкаў,
Знак нейкі тулячы к грудзям,
Ішоў прарок пяшчанай сцежкай
З навукай новаю к людзям.

Бясконца цяжкі гэты шлях прарока. Дарогу яму замінаюць вецер, звяры і чорныя груганы, якія сімвалізіруюць не толькі ворагаў прарока, але і ворагаў народа.

Але такая ўжо сіла любві прарока к народу, што, не зважаючы на ўсе перашкоды, ён «не знаючы граніцаў, ішоў хістаючысь наўслонь» да таго часу, пакуль не дасягнуў «зямлі забранай сумных хат», зямлі роднай Беларусі.

Лермантаў з усёй сілай акцэнтуе на нянавісці людзей к праpоку, на ўцяканні прарока ў пустыню, але не раскрывае больш дэтальна зместу пропаведзі прарока, указваючы толькі, што гэта былі словы «любві і праўды». Для Я. Купалы ў перадрэвалюцыйным 1912 годзе было недастаткова заявіць аб адзіноцтве прарока, аб трагічным канфлікце паміж людзьмі і прарокам. Галоўнае для Я. Купалы заключаецца нават не ў духоўных пакутах прарока, якога людзі не хочуць зразумець, хоць фігура прарока сапраўды трагічная. Увесь пафас купалаўскага верша — ў пачуцці каласальнай адказнасці паэта за лёс роднага народа, у страсным жаданні абудзіць народ ад рабскага «адвечнага сну», вярнуць яго з «царства цемры» к свабодзе, к святлу.

І перад гэтай гістарычнай місіяй адступае на другі план асабістая трагедыя прарока-паэта. Гэта мысль асабліва чотка сфармуліравана Я. Купалам у 1915 годзе, у вершы «Маё цярпенне»:

Маё цярпенне, мой крывавы боль—
Што значыць перад мукамі мільёнаў!

Канфлікту паэта-прарока з людзьмі Я. Купала аддае ўсяго адну —апошнюю, заключную страфу. Цэнтральнае месца ў вершы адводзіцца страснай, мэтанакіраванай пропаведзі прарока, у якой не цяжка пачуць палітычны заклік да паўстання.

Страсная прамова прарока напоўнена вельмі канкрэтным нацыянальна-вызваленчым зместам. Тыя радкі верша, якія былі выкрэслены цэнзурай у выданні «Нашай нівы» (1912), дзе ён упершыню быў надрукаван, і ў зборніку «Шляхам жыцця» (1913), не пакідаюць ніякага сумнення аб мэтах, што ставіў паэт:

Паўстаньце, рабскія натуры,
Пакіньце свой адвечны сон.
Затаманіце віхрам, бурай,
Каб ажна дрогнуў ваш палон!

І далей:

На зло крывавым перашкодам
Скідайце ёрмы, клічце сход
І дайце знаць другім народам,
Якія вы сільны йшчэ народ!—

Гаворыць прарок народу.

Але, вядома, у Я. Купалы тады яшчэ не было зусім выразнага і правільнага разумення шляхоў беларускага народа. Было пераканане, што вызваленне народа адбудзецца пад кіраўніцтвам сумленнай, адданай народу інтэлігенцыі. Адсюль своеасаблівая месіянцкая функцыя паэта-прарока, адчуванне пекаторай перавагі, якую атрымліваюць веды над няведаннем:

За мной, за мной, забраны людзе!
Я добрай доляй послан к вам
І знаю, што было, што будзе,
І вас у крыўды не аддам.

Свабодалюбівыя імкненні прарока вельмі стройна гармапіруюць з усёй слоўна-вобразнай сістэмай верша. Па сутнасці, верш Я. Купалы пабудаван на кантрастах святла і цемры, праўды і няпраўды.

Прарок прыходзіць у край, «дзе царства цемры панавала».

Галовы людзі пахіліўшы,
Зямлю капалі, як краты,
Утапіўшы ў мёртвай **ночнай цішы**
Усе жаданні яснаты.

Прарок — «пасол святла», які прадвяшчае будучае вызваленне. Скрозь цемру ночы прабіваецца агонь зарніц — «вялікіх праўд святы агонь». У сваім звароце к народу прарок заклікае да барацьбы супроць цемры ночы:

Пара у рукі браць паходні,
Уставаць, ісці ноч рассвятляць!

Нельга, вядома, атоесамліваць вобраз прарока-паэта з аўтарам Я. Купалам. Нават у сваіх лірычных вершах паэт, выражаючы ўласныя пачуцці, тым самым іх аб'ектывізуе. Гэта тым больш правільна ў такім творы, дзе аб'ектыўна прысутнічае зусім акрэслены вобраз.

Але, ствараючы вобраз прарока-паэта, Я. Купала ўнёс у яго шмат суб'ектыўнага, таго, што хвалявала яго. Словы, звернутыя прарокам к народу, былі выпакутваны Я. Купалам. У вершы чуюцца водгукі той барацьбы за нацыянальнае адраджэнне беларускага народа, якую вёў Я. Купала са старонак газеты «Наша ніва». Толькі гэтым можна вытлумачыць надзвычай страсны тон прамовы прарока. З прычыны бязмернага нацыянальнага і палітычнага прыгнечання, якому падвяргаўся беларускі народ, у Я. Купалы выпрацавалася вельмі вострае адчуванне нацыянальнай чэсці, нацыянальнай годнасці. Я. Купала не адлучае сябе ад народа і радзімы. Лёс радзімы — лёс паэта, чэсць радзімы — яго чэсць.

Таму Я. Купале былі аднолькава ненавісны і рускія і польскія шавіністы, якія адмаўлялі правы беларускага народа на існаванне. Многія вершы і артыкулы Я. Купалы таго перыяду прысвечаны барацьбе з гэтай шавіністычнай нецярпімасцю.

Але ў вершы «Прарок» адлюстравана не толькі і не столькі гэта барацьба. У самым лагеры беларускай нацыянальнай інтэлігенцыі, якая групіравалася вакол «Нашай нівы», не было адзінства, былі супярэчнасці. З аднаго боку — Купала, Колас, Багдановіч, Бядуля, якія не былі ідэалагічнымі кіраўнікамі руху, а шчыра, сваёй паэзіяй, працавалі для шчасця беларускага народа, з другога — людзі, якія клапаціліся не столькі аб лёсе народа, колькі аб міністэрскіх партфелях ва ўрадзе будучай «незалежнай» Беларусі пад эгідай польскіх альбо рускіх памешчыкаў. Прыкрываючыся фальшывым «нацыянальным» сцягам, яны ўступалі ў любую здзелку за кошт беларускага народа, падлізваліся да ўлады. Блізка к гэтым «ідэолагам» нацыянальнага руху сталі і некаторыя радавыя інтэлігенты, якіх «Наша ніва» патарэліва называла «перакінчыкамі», людзьмі, што, прыстасоўваючыся к «вялікадзяржаўнай» уладзе, цураліся свайго народа, трэціравалі яго разам з шавіністамі. Гэтыя людзі выклікалі нянавісць у Я. Купалы і ён, абараняючы свабоду і непадкупнасць сваёй творчасці, даваў такім «нацыянальным» дзеячам пеаднаразовы бой.

Гэтаму прысвечаны некаторыя вершы Я. Купалы, храналагічна напісаныя перад «Прарокам». К тэме аб «прадажных прароках» Я. Купала варочаецца і пасля 1912 года.

У вершы «Песня мая» Я. Купала дэкларацыйна заяўляе:

Песня мая не шукае чырвонцаў —
Будучнасць гэткіх не знойдзе ў ёй
плям...

Песня паэта «жыць толькі хоча ў радзімай староньцы».

У вершы «У бяссонную ноч» Я. Купала звяртаецца к паэту:

Брат, паэт! І ты тут, як быдлё, ў
ланцугох...
Дзе свабодны твой дух, што не рвеш ты
кайдан?
**Божа! Золата йскрыцца ў кастлявых
руках...**
Песняй роднай таргуе, як коньмі цыган.

Вось гэту купалаўскую нянавісць к людзям, абыякавым да лёсу народа, і выразіў яго прарок. Прарок са сваёй прамовай звяртаецца к двум аб'ектам: к народу, адносіны да якога глыбока спачувальныя, і к той інтэлігенцыі, якая абыякава да цяжкога лёсу народа. Гэта інтэлігенцыя і ёсць тыя «людзі», якія ў канцы верша цынічна пытаюцца ў прарока пра чырвонцы. Іх адказ на заклік знаходзіцца ў поўнай адпаведнасці з той характарыстыкай, якую ім дае прарок. Іменна аб гэтых людзях гаворыць прарок, калі пытаецца ў народа:

Дзе вашы песні жыватворны?
Дзе ў вас прарокі й дудары..?

Іх няма, прарок пакутуе, што ён адзінокі, а людзі, якія маглі-б дапамагчы прароку ў яго цяжкай барацьбе за вызваленне народа, —

Забылі ўсё, згубілі долю,
Змяшалі славы цвет з гразёй
І запрадаліся ў няволю,
З душой і скурай счэзлі ў ёй.

Прарок адзінокі, але ён не траціць надзеі ўзняць народ на паўстанне.

Цікава, што Я. Купала ў другім вершы здымае біблейскую абалонку са слова «прарок». Ён адрознівае прарокаў, якія вяшчаюць зямную праўду, ад прадажных «прарокаў»:

На здзек **прадажныя прарокі**
І на гніццё ў царстве цьмы
Вядуць **аплучаныя тоўпы**
Пад стогны вечныя турмы.

Мысль аб тым, што народ пакутуе не толькі з прычыны жыццёвых акалічнасцей, але і таму, што «прадажныя прарокі» аплучваюць яго, мысль, якая пранізвае верш «Прарок», атрымлівае тут зусім яснае і недвусэнснае выражэнне.

Такім чынам, на нашу думку, няправільна разумець пад людзьмі, што пытаюцца ў прарока пра чырвонцы, народ. Слова «людзі» не з'яўляецца сінонімам слова «народ». У выразе «людзі адказ казалі грамадой» слова «грамада» не з'яўляецца колькасным азначэннем, а хутчэй акалічнасцю спосабу дзеяння. Гэтыя «людзі» адказваюць «грамадой» таму, што яны безасабовы і аб'ядналы толькі адной якасцю — прагай чырвонцаў, сімвалу ўсяго нячыстага, няшчырага.

1912 год быў годам няўхільнага творчага ўзлёту Я. Купалы. Як ніколі верыў паэт у народ, верыў у тое, што народ стане вольным і шчаслівым.

Навіны савецкай кінематаграфіі

Савецкі вынаходнік **С. П. Іваноў** сканструіраваў стэрэаскапічны экран, які ў адрозненне ад існуючых зараз кіноэкранаў дазваляе так успрымаць праменні, адлюстроўваемыя ім к вачам гледача, што ў апошняга ствараецца ўражанне прасторы і аб'ёму. Новы экран уяўляе з сябе поўную аптычную сістэму, якая стварае ў гледачоў стэрэаскапічны эфект. Над праблемай стэрэаскапічнага кіно працуюць многія замежныя канструктары, але ні адзін з іх да гэтага часу не дабіўся такога поспеху, якога дасягнуў С. П. Іваноў. У СССР стэрэаскапічны экран устанаўліваецца пакуль што ў адным маскоўскім кінотэатры «Масква», які зараз спецыяльна перабсталёўваецца для дэманстрацыі стэрэаскапічных фільмаў.

Створана таксама спецыяльная здымачная апаратура для здымання стэрэаскапічных кінокарцін. Маскоўская студыя «Саюздзетфільм» заканчвае ўжо каляровы стэрэаскапічны фільм «Зямля маладосці». **На здымку:** Фрагмент з фільма «Зямля маладосці». Артыстка **В. Дулова** іграе на арфе.

Фота В. Шароўскага (ТАСС).

М. Лупсякоў

Невялікая палонка

★ Навела ★

У пачатку зімы дзеці глушылі рыбу на рэчцы. Гэта было ля густых зараснікаў сітніку, дзе лёд яшчэ не такі тоўсты і праз яго, як праз шкло, відаць, як ходзіць у вадзе рыба.

Дзень быў ясны, марозны; першы снег ахутаў зямлю, а на кусты дзіўнымі карункамі лёг іней. Звінеў лёд пад нагамі і чуліся ўскрыкі:

— Хлопцы! Глядзіце, хлопцы, якая рыбіна!

— Бі! За кустом вунь плавае! Бі — кажуць табе! — крычаў, аж надрываўся нехта тоненькім галаском.—Бі, хутч-э-эй!.. хвастом усё варочае, уцячэ... зараз...

А нехта ціхенька пасвістваў, бегаючы між сітнікаў і пастукваючы калом па лёдзе.

Хлапчукі былі апрануты ў кажушкі і ватоўкі; амаль кожны з іх меў сякеру, каб сячы лёд.

Рыбу яны глушаць тут кожны год, як толькі памацнее лёд. Убачыць хто рыбіну, б'е па лёдзе абухом сякеры ці ломам, — што мае ў руках. Рыба ад удару глухне. Тады лёд прасякаюць і выцягваюць яе, доўгую і бліскучую, з пачырванелымі жабрамі.

Сёння зусім не шанцавала Грышку Сапронаву. Некаторыя хлапчукі па тры шчукі аглушылі і дасталі з-пад лёду, а Грышка — ні аднае. З гэтай прычыны ён і бегаў між сітнікаў шпарчэй за ўсіх. Забыўся Грышка на ўсё, трэба рыбіну аглушыць — адно ў памяці. І сапраўды, як-жа так, з пустымі рукамі, з'явіцца ён дадому? У той час Грышка, відавочна, аддаў-бы самае лепшае, што ў яго ёсць, — прыгожы пенал, — за адну толькі шчуку. Гэта, вядома, калі-б хто пайшоў з ім на такі абмен.

А пакуль Грышка бегаў між сітнікаў і думаў так, дзеці пачалі разыходзіцца дадому. Хутка ў сітніках застаўся адзін Грышка. І, вось, толькі тады яму пашанцавала. Ён аглушыў вялікую шчуку. Пачаў сякерай прасякаць лёд, каб дастаць яе. Бачыў... Пузырылася пад лёдам зялёная вада. Вялізная рыбіна ляжала не рухаючыся... Але раптам плынь падхапіла яе і панесла ад сітнікаў. Грышка пабег услед, гледзячы сабе пад ногі. Праз лёд ён бачыў, куды плыве забітую шчуку.

— «Няўжо так і не вазьму?» — трывожыўся ён.

Нарэшце, шчуку падбіла да саннай дарогі, што была ўжо пракладзена цераз раку. Шчука закружылася на адным месцы.

Што рабіць? Секчы лёд тут крыху страшнавата. Грышка агледзеўся. Блізка нікога не было.

— «А хто будзе ведаць?» — падумаў ён і, сагнуўшыся, таропка застукаў сякерай па лёдзе...

Праз некалькі хвілін Грышка ўжо шагаў па дарозе дадому. У яго торбе ляжала шчука, ды такая вялікая!.. Адно крыху непрыемна — гэта тое, што Грышка прасек лёд на самай дарозе... Але-ж палонка тая невялікая, яна хутка замерзне, можа, нават зараз ужо замерзла...

Так было раніцою.

А вечарам, дома, бацька, седзячы за сталом, еў разам з Грышкам жараную шчуку і бедаваў:

— Гора якое сёння здарылася... І хто толькі дадумаўся лёд на дарозе прасячы?

Раптам ён дапытліва паглядзеў на Грышку.

— Хлапчукі там блізка рыбу глушылі. Не бачыў, хто ля дарогі бегаў?

Грышку зрабілася ніякавата.

— Не, не бачыў, — сказаў ён.

Бацька апусціў вочы.

— Якое няшчасце... — зноў загаварыў ён. — Брыгадзір з горада ехаў, конь нагою ў палонку трапіў.

— Ну, і што? — трывожна запыталася маці, дастаючы з печы вячэру.

— Нічога, конь нагу зламаў. Фельчар зараз быў, у лубкі паставіў. Казаў, давядзецца каню з месяц прахварэць...

Грышка пабялеў. Ён палажыў відэлец і хутка пачаў вылазіць з-за стала.

— «Што я нарабіў? І ўсё з-за нейкае шчукі», — стаяла ў яго галаве.

— Еж, Грышанька. Ты-ж амаль зусім не еў. А шчука такая смачная, — сказала маці.

— Не хачу. Нясмачная яна... горкая нейкая, — адказаў Грышка і выбег ў пярэднюю палавіну хаты.

Ніхто не заўважыў, што Грышка плакаў.

Пісьмо ў рэдакцыю

Паважаны таварыш рэдактар!

Прашу змясціць у Вашай газеце наступнае. У маім зборніку «На варце», які нядаўна выйшаў з друку ў Дзяржаўным выдавецтве пры СНК БССР, аказаліся некаторыя недакладнасці, а іменна:

Як відаць кожнаму чытачу, пад кожным вершам указваецца месца, дзе быў напісан верш, і дата, калі ён быў напісан. А вось пад вершам «Калыханка» на стар. 70 гэтых вестак няма. Аказваецца, палавіна верша знята са шкодай для мяне. Як мне ўдалося высветліць у выдавецтве, зроблена гэта па загаду рэдактара, які рэдагаваў мой зборнік, так што за такое скажэнне верша я не адказваю.

Па-другое, мая аўтабіяграфія не адпавядае сапраўднаму зместу і тэксту, які быў дадзен мною на рукі рэдактара зборніка. У аўтабіяграфіі ёсць рэчы, якіх не было ў маім тэксце і якія для мяне не пажаданы. Наадварот, што было істотнага ў маім змесце, у аўтабіяграфіі не змешчана.

За такі змест і тэкст аўтабіяграфіі я не адказваю. Гэта зроблена не па маёй волі, ніхто ў мяне аб гэтым не пытаўся, аб чым лічу неабходным заявіць.

Ф. ПЕСТРАК.

Гродня, 22. XII. 40.

...ках: 1) Сцэна з II акта спектакля «Краіна [родная]» Д. Дэмірчана ў Ерэванскім драматычным тэатры імя ... незалежнасць (XI стагоддзе). 2) Сцэна з II карціны новай нацыянальнай оперы «Тахтагул» ... Опера адлюстроўвае жыццё славутага ... песняра—акына Тахтагула (на сцэне — у цэнтры).

Фота Пагасяна і А. Бахвалава (ТАСС).

Адказны рэдактар **І. Д. ГУРСКІ.**

Газета «Літаратура і Мас[тацтва]» ... штотыднёва. Адрас рэдакцыі газеты: Мінск. Савецкая. 76. Дом пісьменніка. Тэлефон 25-394.